

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 9 (Aralık/December 2022), s. 807-863.
Geliş Tarihi-Received: 04.08.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 17.11.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1155773

Atebetü'l-Hakâyık'ın Ayasofya Nüshasının Eski Uygur Harfli Satırlarının Paleografik İncelenmesi

The Paleographic Study on the Ayasofya Copy of Atebetü'l-Hakâyık Written in Old Uyghur Script

Fikret YILDIRIM*
Gizem Nur ÇAPA*

Öz

Türkler, İslâmi çevreye dâhil oldukları Karahanlılar döneminde Arap alfabesinin yanı sıra eski yazı sistemi ile yani Uygur yazısı ile de eserler vermeye devam etmişlerdir. Bu dönem eserlerinden biri olan *Atebetü'l-Hakâyık*'ın Uygur harfli, Arap harfli ve hem Uygur hem de Arap harfli nüshaları bulunmaktadır. Bu makalemizde *Atebetü'l-Hakâyık*'ın üstte Uygur ve altta Arap harfleriyle 1480 yılında Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı tarafından istinsah edilen Ayasofya nüshası Uygur harfli satırlar üzerinden incelenmiştir. İlk olarak Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı'nın yazı üslubunun tespiti için *Atebetü'l-Hakâyık*'ın Ayasofya nüshası, bu nüshanın da içinde yer aldığı mecmuada bulunan *Mahzenü'l-Esrâr*, Fatih Sultan Mehmet'in Uygur harfli yarlığı (fermanı) ve Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı'nın telif ürünü olan *Kutadgu Bilig*'deki tuyuğlar örnek sözcükler aracılığıyla karşılaştırılmıştır. Ardından Ayasofya nüshasında yer alan Uygur harflerinin başta, ortada ve sonda biçimleri tespit edilmiştir. Her farklı biçim için farklı bir kod verilmiş ve bu kodlu biçimlerin nüsha içinde karşıladıkları sesler ise parantez içinde gösterilmiştir. Nüshada, Uygur harflerinin ses değerlerini tam olarak yansıtabilmek için Uygur harflerinin altına ya da üstüne yazılmış olan Arap harfli ikili biçimler ile Arapça-Farsça sözcüklerin yazımında kullanılan Uygur harfleri de tespit edilmiştir. Uygur ve Uygur-Arap ikili harf biçimleri ile Arapça-Farsça sözcüklerin yazımında kullanılan Uygur harf biçimleri için metinden sözcük örnekleri verilmiştir. Ayrıca, Uygur harfli yazım ve ses özellikleri makalenin kapsamı dâhilinde yer yer Arap harfli satırlar ile de karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Atebetü'l-Hakâyık, Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı, Mahzenü'l-Esrâr, Fatih Sultan Mehmet'in yarlığı, Paleografik çalışma.

Abstract

During the Karakhanid period, when the Turks were included in the Islamic environment, they continued to produce works with the old writing system, namely the Uyghur script, as well as the Arabic alphabet. There are copies of *Atebetü'l-Hakâyık*, one of the works of this period, in Uyghur letters, Arabic letters, and both Uyghur and Arabic letters. In this article, the Ayasofya [Hagia Sophia] copy of *Atebetü'l-Hakâyık*, which was copied by Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı in 1480 with Uyghur letters at the top and Arabic letters at the bottom, is

* Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-posta: fikreyildirim1981@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6724-3195.

* Bilim Uzmanı, e-posta: gizemnuronur95@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2716-8287.

studied through lines with Uyghur letters. First of all, in order to determine the writing style of Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı, Ayasofya copy of *Atebetü'l-Hakâyik*, *Mahzenü'l-Esrâr*, in the compilation in which Ayasofya copy is also included, Fatih Sultan Mehmet's Uyghur lettered *yarlıg* (edict) and the *tuyugs* in *Kutadgu Bilig* belonging to Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı, are compared by means of sample words. Then, the initial, the medial and the final forms of the Uyghur letters in the Ayasofya copy are determined. And, a particular code is given for each of these different Uyghur letterforms. The sounds corresponding to the coded forms in the copy are also shown in parentheses. The paired forms with Arabic letters written above or below the Uyghur letters, and the Uyghur letters used in the writing of Arabic-Persian words have also been identified. Word examples from the text are given for the Uyghur and Uyghur-Arabic paired letterforms and the Uyghur letterforms used in the writing of Arabic-Persian words. In addition, the writing and phonetic features of Uyghur letters are also compared with lines in Arabic letters from time to time within the scope of this article.

Keywords: Atebetü'l-Hakâyik, Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı, Mahzenü'l-Esrâr, Fatih Sultan Mehmet's *yarlıg*, Paleographic study.

Giriş

Edib Ahmed Yüknekî tarafından XII. yüzyılda yazıldığı düşünülen *Atebetü'l-Hakâyik*'in (AH) ilim âleminde tanıtılan ilk nüshası Ayasofya nüshasıdır. Necip Asım [Yazıksız] (1906, s. 257-279) bir makale ile bilim dünyasını bu nüshadan haberdar etmiştir. Ardından, birinci ciltte metnin transkribe edilmiş biçimi, tercümesi ve açıklaması, ikinci ciltte ise faksimilesi olmak üzere iki ciltlik bir çalışma yapmıştır.¹ Necip Asım [Yazıksız] (1918, s. 9) nüshayı Ayasofya Camii içerisinde Sultan I. Mahmûd tarafından oluşturulan kütüphanede, 4757 numarada kayıtlı bir mecmuanın içinde keşfettiğini belirtir.

Mecmua yüz yetmiş dört sayfadan oluşmaktadır. Mecmuanın sayfa numaraları başlangıçtan 28. sayfaya kadar doğru olarak verilmişken 28. sayfadan sonraki sayfanın üzerine 45 yazılmış ve bu sayfanın devamındaki sayfalar 84. sayfaya kadar 45'ten itibaren numaralandırılmıştır. Daha sonra bu yanlışlık fark edilerek 29 yerine 45 yazılan sayfadan itibaren 85. sayfaya kadarki yanlış numaraların üzeri çizilmiştir. 85. sayfadan itibaren ise numaralandırma doğru ilerlemektedir.

Nüshada, ayrıca kimi yerlerde sayfa numaralarında düzelti yapılmıştır. Bu düzeltiler şu şekildedir: Nüshada, 12 yazan sayfanın sol üstüne daha küçük bir biçimde yine eski kullanımdaki Arap rakamları ile 11; 13 yazan sayfanın sağ üstüne ise 12 yazılmıştır. 20 yazan sayfanın sol üstüne 19; 21 yazan sayfanın sağ üstüne ise önce 18 yazılmış sonra üzeri çizilerek 20 yazılmıştır. 28 yazan sayfanın sol üstüne 27; 45 yazılıp sonradan üzeri çizilen sayfanın sağ üstüne ise 28 yazılmıştır. 56 yazılıp sonradan üzeri çizilen sayfanın sol üstüne 39; 57 yazılıp sonradan üzeri çizilen sayfanın sağ üstüne ise 40 yazılmıştır. Bu son iki düzeltme diğer düzeltmelere göre daha silik bir görünüm arz etmektedir.

Aslında bu düzeltmelerde mecmuanın adının ve ketebe vakfiyesinin yer aldığı başlangıç sayfası yerine AH metninin besmele ile başladığı ilk sayfa temel alınarak bir numaralandırma yoluna gidilmiştir. Yine, bu düzeltelerin metnin 28. sayfadan sonra

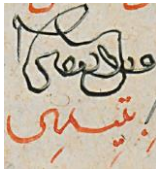
¹ bk. [Yazıksız], 1918 (1334). Arat, Necip Asım'ın çalışmasının ikinci cildinin faksimile olmaktan çok uzak olduğunu şu sözlerle belirtir: "Mesela ilk sahifede eserin vakfiyesi, okunamayacak şekilde, fenâ istinsâh edilmiş olduğu gibi, buradaki mühürler de asıl şekillerine hiç benzememiş ve aslında mevcut üçüncü mühür ise, büsbütün alınmamıştır. İkinci sahifenin çerçevesi ile besmelenin tezyinâtı kaldırılmış ve 10. sahifede başlığın altındaki çizgi ve lekeler ile son sahifedeki *m* sonradan ilâve edilmiştir. Sahifelerin alt kenârlarındaki işaretler ile izâh mâhiyetindeki sözler de faksimileye girmemiştir v.b. Gerek Uyghur ve gerek Arap harflerinin yazılış tarzı eserin aslındakilerden o kadar farklı bir şekil almıştır ki, bunu faksimile olarak kabul etmek oldukça güçtür. Bu farkların yalnız fotoğraf ve tabii noksanından ileri gelmiş olmasını düşünmek imkânsızdır. Bu herhâlde yazı san'atı ile pek ilgisi olmayan biri tarafından ve şeffaf kâğıt üzerine kopya edilmek suretiyle hazırlanmış olacaktır." (Arat, 1992, s. 29-30).

yanlış numaralandırılması ve sonrasında bu yanlış numaraların üzerlerinin çizilmesiyle ilgili olup olmadığı açık değildir. Ayrıca, sonradan yaprakların ön yüzlerinin sol üst kısmına günümüzde kullanılan rakamlar yazılmıştır.

Arat (1992, s. 28-29), mecmuada ayrı başlıklar ile bulunan parçaları sırasıyla vermiştir. Mecmuanın ketebe kaydı², Arat'ın mecmuadaki metinleri sıraladığı bölümde 19. metin olarak yer alan *Hārūne'r-Reşid bilen Behlül-i Dīvāneniñ manāzara üze hikāyetleri rahmetüllāhi*³ 'aleyhi "Hārūn Reşid ile Dīvāne Behlül'un münazara biçimindeki hikāyeleri, Allah'ın rahmeti üzerine olsun" bölümünden sonraki *Mev'ize "Nasihat"* içerisinde bulunmaktadır. Mecmuada, AH'ın Ayasofya nüshasından sonra gelen *Mahzenü'l-Esrâr*'daki bu kayıttan edindiğimiz bilgiye göre Şeyhzâde Abdürrezzâk Bahşı⁴ adlı müstensih, metni 30 Ocak 1480 tarihinde İstanbul'da kaleme almıştır:⁵

Tārîh sekiz yüz seksen dördte toñuz yıl⁶ dilka'de ayınñ on yétiside şenbih⁷ küni tamām boldı. Kutluğ bolsun, devlet kelsün, miñnet ketsün tēp Şahzāde⁸ Abdürrezzāk⁹ Bahşı¹⁰ Koşantaniyyede bitidi. "Tarih sekiz yüz seksen dördte, domuz yılı, Ocak ayının on yedisinde, Cumartesi günü tamamlandı.¹¹ Kutlu olsun, talih ve mutluluk gelsin, sıkıntı gitsin diye Şeyhzade Abdürrezzâk Bahşı İstanbul'da¹² yazdı."

Ketebe kaydının sonunda Uygur harfli yazımda *bitildi*¹³ olarak verilen sözcük, Uygur harfli sözcüğün hemen üzerinde yapılan düzelti ile *bitidi, bitidim, bititti* ya da *bitittim* olarak da okunabilmektedir:

² Ketebe kaydı, mecmuanın 159. sayfasında, 4-11. satırlar arasında yer alır.

³ Uygur harfli yazımda *rahmetüllāhi*-yi. AH'ın Ayasofya nüshasında /h/ ünsüzü Semerkand nüshasında olduğu gibi (söz başında) tek ya da çift dişli *elif* ve (söz sonunda) *kaf* (Q9 ve H5) ile gösterilirken burada *ye* harfinin kullanılması ile *rahmetüllāhi*-yi yazımını görmekteyiz. /h/ sesinin *ye* harfi ile gösterimini Fatih'in yarlığında Uygur harfli yazımda da görmekteyiz. Arat, yarlıkta görülen bu durumu şöyle açıklar: "Yarlıktaki *y = h* (bk. s. 52 *İbrayim = İbrahim*) hususiyeti ise, Tezkireyevliya ve Miracnamede müşahede ettiğimiz aynı hususiyetin izahına bağlıdır. Bu hususiyet yazıdan ziyade telâffuz meselesi ile alakadar gibidir." (Arat, 1939, s. 290, dipnot 1).

⁴ Abdürrezzâk Bahşı, XV. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet ile oğlu II. Bayezit'in sarayında yaşayan, Semerkand'dan İstanbul'a gelmiş bir kâtipdir. Abdürrezzâk Bahşı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Sertkaya, O. F., 1988 ve Sertkaya, A. G., 1997.

⁵ Mecmua, *Mahzenü'l-Esrâr*'ın sonunda yer alan ketebe kaydının ardından, 160. sayfa itibarıyla Lutfi ve Sekkâkî'nin gazelleri ile devam eder ve 174. sayfada sona erer.

⁶ Uygur harfli yazımda *yılı*. İyelik ekinin Uygur harfli satırda yazılıp Arap harfli satırda yazılmaması durumunu AH'ın Ayasofya nüshasında da görürüz. Örneğin, B51-5'te Uygur harfli *anıñ tuşı* "onun eşi, onun

dengi" ifadesi Arap harfleri ile *anıñ tuş* olarak verilir: . Benzer yazım özelliği Fatih'in yarlığında da görülmektedir. Yarlıkta, Uygur harfli *Anadolu halkı* "Anadolu halkı" ifadesi Arap harfleri ile *Anadolu halk* olarak verilir: (satır 84). bk. Arat, 1939, s. 293.

⁷ Uygur harfli yazımda *ş(e)mbi*. Arat (1939, s. 292), Fatih'in yarlığında söz sonunda /-h/'nin yazılmamasıyla ilgili olarak yine bir gün adı olan "çarşamba"nın Uygur harfli farklı yazım biçimlerini örnek olarak verir:

 çarşambı (Arap harfleriyle *çahaşşenbih*) (s. 36 ve 171); *çahaşşambı* (Arap harfleriyle *çahaşşenbih*) (s. 77).

⁸ Uygur harfli yazımda *ş(e)yh(a)de*.

⁹ Uygur harfli yazımda *'(a)bdülr(e)z(z)(a)k*.

¹⁰ Uygur harfli yazımda *b(a)hşı*.

¹¹ Deny'a (1925, s. 193) göre miladi 29 Ocak 1480 iken Arat'a (1992, s. 27) göre 30 Ocak 1480'dir.

¹² Deny (1925, s. 193), ketebe kaydının Fransızca çevirisinde eserin yazım yeri bilgisini atlamıştır.

¹³ Arap harfli yazımda sözcüğün *bitildi* yerine *bitidi* okuyuşunu yine ketebe kaydında geçen *dilka'de* sözcüğünün yazımı da desteklemektedir.

Aslında, Uygur harfli *bitildi* okuyuşu haricinde sözcüğün diğer olası düzelti biçimleri ketebe kaydının dilbilgisel açıdan bağlamına uygun düşmektedir.¹⁴ Yalnız, *bititti* ve *bitittim* okuyuşları mecmuanın müstensihinin Abdürrezzâk Bahşı olmadığına işaret eder.¹⁵

Doğrusu, mecmuanın müstensihinin Abdürrezzâk Bahşı olduğuna yönelik elimizde iki önemli gösterge vardır. Bunlardan ilki yazı üslubu ile ilgilidir. Mecmuanın yazı üslubu, Abdürrezzâk Bahşı'nın doğrudan müellifi olduğu *Kutadgu Biliğ*'in Viyana nüshasındaki Uygur harfli tuyuğlarındaki yazı üslubu ile büyük bir benzerlik gösterir. Yine, bu durum Abdürrezzâk Bahşı'nın istinsah ettiği düşünülen üstte Uygur altta Arap harfleri ile yazılmış olan Fatih Sultan Mehmet'in yarlığı için de geçerlidir.

Diğer bir husus ise ketebe kaydının son sözcüğünün Uygur harfli yazımı ile ilgilidir. Necip Asım [Yazıksız] (1918, c. 1, s. 14) ketebe kaydının son sözcüğünü olarak okumasına rağmen mecmuanın Abdürrezzâk Bahşı tarafından yazıldığını belirtir. Mecmuanın aslını görmemiş olan Deny (1925, s. 192-193), Necip Asım [Yazıksız]'ın (1918, c. 1, s. 14) Arap harfleriyle ve kimi yanlışlarla vermiş olduğu ketebe kaydının Latin harfleri ile transkripsiyonunu verir ve ketebe kaydının Fransızca çevirisinde *bititti* ifadesini “yazdırdı” biçiminde okur.

Fakat daha önce A. Pavet de Courteille (1882, s. XXIII) *Miracnâme* çalışmasında, *Tezkire-i Evliyâ'nın*¹⁶ sonunda yer alan sözcüğündeki işaretini Uygur *t(d)* harfinin iki kez yazılmış süslü biçimi olarak tespit etmiştir. Pavet de Courteille, bu sözcüğün Arap harfli transkripsiyonlu biçimini [*bitittim*] olarak verip sözcüğü “yazdım” olarak çevirir. Deny (1925, s. 218), Pavet de Courteille'in bu tespitinden hareketle mecmuanın ketebe kaydındaki [Necip Asım'ın vermiş olduğu Arap harfli yazıma göre] çift Uygur *te* harfi yazımının tek /t/ sesini okutabileceğini ve dolayısıyla da sözcüğün “yazdı” olarak da çevrilebileceğini belirtir.

Deny, mecmuada yer alan ketebe kaydını aslından okuma imkânı olmadan böyle bir yorum yapmış olsa da yukarıda sözcüğün asıl yazımından da görüldüğü üzere *Tezkire-i Evliyâ*'daki gibi -Pavet de Courteille'in ifadesiyle- iki kez yazılmış süslü Uygur *te* harfinin varlığından söz edemeyiz. Burada daha çok Uygur harfleriyle *bitildi* olarak yazılmış olan sözcüğün *bitidi* (ya da *bitidim* ?) olarak düzeltilmiş biçimini görmekteyiz.

Aşağıda yazı üslubu açısından AH'ın Ayasofya nüshası ile Ayasofya nüshasının da içinde yer aldığı Ayasofya 4757 no'lu mecmuanın ketebe kaydının bulunduğu *Mahzenü'l-Esrâr*¹⁸, *Kutadgu Biliğ*'de bulunan Abdürrezzâk Bahşı'nın tuyuğları ve Fatih'in yarlığı kimi sözcükler üzerinden tablo halinde karşılaştırılmıştır.

Tablo 1: Abdürrezzâk Bahşı'nın Yazı Üslubu Örnekleri Tablosu

¹⁴ *bitildi* ifadesi eksilteli bir ifadenin yansıması olarak da düşünülebilir: “...Şeyhzade Abdürrezzâk Bahşı (tarafından) İstanbul'da yazıldı.”

¹⁵ Bu durum ile ilgili Deny'nin (1925) yorumu hakkında Köprülü (1934, s. 48-49, dipnot 2) bilgi verir.

¹⁶ Uygur harfli *Tezkire-i Evliyâ'nın* ketebe kaydına göre Ebû Mâlik Bahşı, nüshayı H. 840 yılında (1436) Herat'ta istinsah etmiştir. Bu eser, içerisinde Uygur harfli *Miracnâme*'nin de bulunduğu Paris Bibliothèque Nationale'deki Supplément turc 190 numaralı yazma nüshada yer alır.

¹⁷ Bu işaretin benzer bir biçimi Semerkand nüshasında (Ara't'a (1992) göre A nüshası) olarak görülür ve tüm nüsha boyunca yalnızca iki sözcükte /-tt-, -dd-/ seslerini okutur: *yaruttı* (A4-6); *vuddı* (A15-3).

¹⁸ AH'ın Ayasofya nüshası gibi üstte Uygur altta Arap harfleriyle yazılmış olan *Mahzenü'l-Esrâr*'ın Süleymaniye Kütüphanesi nüshası üzerine Goca (2000) tarafından bir doktora tezi hazırlanmıştır.

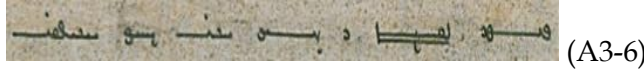
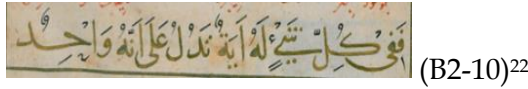
AH (Süleymaniye Kütüphanesi, No: 4757)	Mahzenü'l-Esrâr (Süleymaniye Kütüphanesi, No: 4757)
 (bile) (B35-2)	 (bile) (B152-8)
 (bolsun) (B51-10)	 (bolsun) (B159-8)
 (eger) (B5-11)	 (eger) (B155-5)
 (munça) (B45-6)	 (munça) (B154-6)
 (saᅇga) (B50-10)	 (saᅇga) (B155-8)
AH (Süleymaniye Kütüphanesi, No: 4757)	Bahşı'nın Tuyuğları (Kutadgu Bilig, Viyana Nüshası)¹⁹
 (bar) (B27-6)	 (bar) (Tuyuğ 1, 1. satır)
 (dünya) (B19-6)	 (dünya) (Tuyuğ 4, 8. satır)
 (muu) (B2-4)	 (muu) (Tuyuğ 4, 8. satır)
 (saᅇga) (B50-10)	 (saᅇga) (Tuyuğ 4, 8. satır)
 (ya) (B4-9)	 (ya) (Tuyuğ 2, 3. satır)
AH (Süleymaniye Kütüphanesi, No: 4757)	Fatih Sultan Mehmet'in Yarlığı
 (ᅇalayık) (B18-1)	 (ᅇalayık) (s. 39)
 (himmet) (B7-1)	 (himmeti) (s. 82)
 (kişi) (B9-2)	 (kişi) (s. 24)
 (musulman) (B34-3)	 (musulman) (s. 168)
 (çoğul eki +lar) (B36-6)	 (çoğul eki +lar) (s. 8)

Yukarıdaki tabloda müstensihin yazı üslubunu daha kolay tespit edebilmek için aynı sözcükler ve yapılar seçilmiştir. Bu tablodan görüldüğü üzere AH'nın Ayasofya nüshasının gerek Uygur gerekse de Arap harfli satırları *Mahzenü'l-Esrâr*'ın, Abdürrezzâk Bahşı'nın tuyuğlarının ve Fatih'in yarlığının yazı üslubu ile çok küçük farklar dışında aynıdır. Dolayısıyla, müstensih bilgisi taşımayan Fatih yarlığının ve doğrudan metinde

¹⁹ Bahşı'nın *Kutadgu Bilig*'de yer alan tuyuğlarında geçen sözcüklerin görselleri için Yusuf Has Hacib (1942, s. 190) yayını kullanılmıştır.

ketebe kaydı barındırmayan AH'ın Ayasofya nüshasının da müstensihlerinin Abdürrezzâk Bahşı olduğunu yukarıdaki verilerden tanıklayabilmekteyiz.²⁰

AH'ın Ayasofya nüshası, mecmuanın 1b-27a sayfaları arasında bulunmaktadır. Nüsha Uygur ve Arap harfleri ile yazılmıştır.²¹ Uygur yazısı siyah mürekkep ile Arap yazısı ise Uygur yazısının hemen altında kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Ayasofya nüshasında Arap harfli başlık, Arapça beyit, Arapça ayet, Arapça hadis eklemeleriyle toplamda otuz beş ek vardır. Tamamı Arap harfleriyle ve altın suyuyla yazılmış olan bu eklerin on beşi Arapça başlıktır. Eklerdeki hareketler ise siyah mürekkep ile yazılmıştır. Tüm ekler içerisinde Ayasofya nüshasında *feñi küll-i şey-'in lehü âyetün tedüllü 'alâ ennehü vâhidün* şeklinde Arap harfleriyle yazılmış olan Arapça beyit Semerkand nüshasında Uygur harfleriyle bulunur.

Başlık, hadis, ayet gibi eklemeler yapılmadığı durumda her sayfada yarısı Uygur harfli, yarısı Arap harfli olmak üzere toplamda yirmi iki satır bulunmaktadır. Ayasofya nüshasında, Semerkand nüshasındaki son iki satır bulunmamaktadır. Bu haliyle nüsha, toplamda beş yüz on satırdan oluşmaktadır.²³

1. Ayasofya Nüshasındaki Eski Uygur Harfleri²⁴

1.1. Nüshada Örneklenen Uygur Harfleri

Necip Asım, 1925 yılında yazdığı makalede Ayasofya nüshasında kullanılan eski Uygur harflerini bir tablo halinde vermiştir. Bununla beraber verilen tabloda kimi eksiklikler ve yanlışlıklar bulunmaktadır.²⁵ Aşağıda verdiğimiz tabloda Ayasofya nüshasında örneklenen ve Necip Asım'ın tablosunda bulunmayan tüm Uygur harfleri

²⁰ AH'ın Ayasofya nüshası, *Mahzenü'l-Esrâr* ve Fatih'in yarlığının kimi yazım özelliklerinin karşılaştırılmasına çalışma içerisinde 3, 6, 7, 28 ve 49. dipnotlarda değinilmiştir.

²¹ AH'ın Uygur ve Arap harfli Ayasofya nüshası dışında Ankara Milli Kütüphanesinde bir mecmua içinde AH'a ait Uygur ve Arap harfli dizelerin bulunduğu metin vardır. Yalnızca Uygur harfli olarak yazılmış olan Semerkand nüshası haricinde Berlin'de Prusya İlimler Akademisinin Türkçe Uygur metinleri arasında da AH'a ait Uygur harfli dizeler vardır. Mevcut Arap harfli nüshalar ise Topkapı nüshası ile 2019 yılında Serkan Çakmak tarafından yayınlanmış olan Hollanda nüshasıdır. Hollanda nüshası için bk. Edib Ahmed Yükneci, 2019. Yine, Ali Şir Nevâyî'nin *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve* adlı eserinde AH'a ait olduğu düşünülen Arap harfli dizeler de bulunmaktadır. Nevâyî'nin bu eseri üzerine yapılan çalışma için bk. Ali Şir Nevâyî, 1996. AH'ın nüshaları hakkında genel bilgi için bk. Arat, 1992, 20-39.

²² Arat'ta (1992), Ayasofya nüshası B nüshası olarak adlandırılmıştır.

²³ AH'ın Ayasofya nüshası ve bu nüshanın içinde yer aldığı mecmuanın genel özellikleri hakkında bilgi için bk. Arat, 1992, s. 27-30.

²⁴ AH'ın Ayasofya nüshasının çalışılmasında asıl olarak nüshanın bulunduğu İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesinden elde edilen PDF versiyonu kullanılmıştır. Ayrıca, Arat'ın 1992 (1951¹), Çakmak'ın 2019 yılı yayınları (Edib Ahmed Yükneci (2019)) ile Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı tıpkıbasımdan da (Edib Ahmed Yükneci (2020)) yararlanılmıştır.

²⁵ Necip Asım, makalesinde Ayasofya nüshasının yanı sıra Semerkand nüshasının da Uygur harfli bir tablosunu vermektedir. Bu tablo da Ayasofya nüshasının Uygur harfli tablosunda olduğu gibi eksik ve yanlışlarla doludur.

gösterilmiştir. Necip Asım'ın tablosunda verilmeyen /ŋ/ ve /h/ sesleri ayrıca tabloya dâhil edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda, harfler sözcük içerisinde yer alan konumlarına göre başta, ortada ve sonda olmak üzere üçe ayrılmış ve karşılaşılan her ayrı biçim için farklı kodlar verilmiştir. Verilen kodların karşıladığı sesler ise parantez içinde gösterilmiştir. Metinde net bir şekilde görülen harfler doğrudan fotoğraflanmış, net görünmeyen harfler ise okurun daha iyi fark edebilmesi için el ile çizilerek gösterilmiştir. Necip Asım'ın tablosunda yer alan eski Uygur harflerinin Arap harfli transkripsiyon biçimleri de parantez içinde NA kısaltması sonrasında ilk sütunda yer almaktadır.

Tablo 2: Ayasofya Nüshasının Kodlu Uygur Harfleri Tablosu²⁶

Sonda	Ortada	Başta	Transkripsiyon ²⁷
 A9(-a, -e, -n)	 A6(-a-, -e-, -è-, -'-, -ğ-, -n-)	 A1(a-, e-, è-, ħ-, '-, h-)	A, E, Ê, Ħ, Ĩ, ' , Ğ, K, N, H (NA ا , ا)
 A10(-a, -e, -n)	 A7(-a-, -e-, -è-, -ħ-, -ħ-, -'-, -ğ-, -k-, -h-)	 A2(a-, e-, è-, ħ-, '-, n-, h-)	
 A11(-a, -e, -n)	 A8(-a-, -e-, -è-, -ğ-, -k-)	 A3(a-, e-, è-)	
 A12(-a, -e) ²⁸		 A4(a-, e-)	
 A13(-a, -e)		 A5(a-)	
 P4(-b, -p, -f)	 P3(-b-, -p-, -f-, -v- ²⁹ , -v-)	 P1(b-, p-, f-, v-)	B, P, F, V, V (NA ب , پ , ف , و)

²⁶ Nüsha içerisinde geçen her bir harf biçimine karşılık gelecek şekilde bir kod verilmesi (burada *harf* + *sayı* kodlaması) ile paleografik inceleme yöntemi tarafımda tasarlanmış olup ilk kez AH'ta uygulanmıştır. Bu yöntemle örneğin Semitik yazı sistemlerinde görüldüğü gibi harflerin başta, ortada, sonda ve müstakil yazımlarının olduğu yazı sistemlerinde harf biçimlerinin hangi sesleri karşıladıklarını tespit etmek de kolaylaşmaktadır. Ayrıca, harflerin biçim özelliklerinin uzun uzadıya tavsifine de bu yöntemle gerek kalmamaktadır. Bu kodlama yöntemi ile çalışılmış olan eserler arasında karşılaştırma yapılırken de kodların kullanımı çalışmalara pratiklik kazandıracaktır. (Fikret Yıldırım)

²⁷ Latin transkripsiyon harflerinin Arap harfli değerleri için bk. Tablo 6'daki "Arapça-Farsça Sözcüklerin Yazımında Kullanılan Uygur Harfleri Tablosu".

²⁸ Ayasofya nüshasında tespit ettiğimiz dişsiz *elif* işareti, Arat (1939, s. 289) tarafından Fatih'in yarlığında da tespit edilerek örneklenmiştir: t(a)('a)-la (s. 2).

²⁹ Arat (1992), Semerkand nüshasında toplamda on dokuz yerde /v/ sesi içeren sözcük için dipnot düşerek sözcüklerde yer alan bu sesi *v* harfi ile gösterim yoluna gider. Ayasofya nüshasında ise dipnot kısmında sadece Uygur harfli bir sözcükte bu harfi kullanır: A2V3P3V3T12 *uvüt* (B44-4). Bunun dışında Arat,

 P5(-b, -p) P6(-f)		 P2(b-, p-, f-)	
 T9(-t, -d) T10(-t, -d, -t) T11(-t, -d) T12(-t, -d) T13(-t, -d) T14(-t) T15(-t, -d, -d)	 T3(-t-, -d-, -t-) T4(-t-, -d-, -d-, -t-) T5(-t-, -d-, -d-, -t-) T6(-t-, -d-, -d-) T7(-t-, -d-, -d-) T8(-t)	 T1(t-, d-, t-) T2(t)	T, D, D, T (NA ت د ط ب)
 S6(-z, -s, -ş, -ş, -ž) S7(-z, -s) S8(-z, -s) Ş3 (-z, -ş)	 S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, -ş- -ž-) S4(-z-) S5(-z-)	 S1(s-, z-, s-, ş-, ş-) S2(z-)	S, D, Z, S, Ş, Ş, Ž (NA س ز س ش ش)

Ayasofya nüshasının hem Uygur harfli hem de Arap harfli satırlarındaki /v/ sesini içeren sözcükler için herhangi bir dipnot düşmemiştir. Bunun yerine doğrudan metni kurguladığı transkripsiyon bölümünde /v/ sesine sahip sözcüklerde v harfini kullanmıştır.

 Ç6(-c, -ç) Ç7(-c, -ç)	 Ç2(-ç-) Ç3(-ç-) Ç4(-c-, -ç-, -j-) ³⁰ Ç5(-c-, -ç-, -j-)	 Ç1(c-, ç-)	C, Ç, J (NA ع، ع)
 Q9(-h, -h, -', -ğ, -k, -h) I5(-h)	 I3(-h-) I4(-h-) A7(-a-, -e-, -è-, -h-, -h-, -', -ğ-, -k-, -h-) Q6(-h-, -h-, -ğ-, -k-)	 I1(h-) I2(h-) A1(a-, e-, è-, h-, -', h-) A2(a-, e-, è-, h-, -', n-, h-)	A, E, Ê, H, H, ' , Ğ, K, N, H (NA ع)
 Q8(-', -ğ, -k,) Q9(-h, -h, -', -ğ, -k, -h) Q6(-a-, -e-, -è-, -', -)	 Q6(-h-, -h-, -ğ-, -k-) Q7(-ğ-) A6(-a-, -e-, -è-, -', -)	 Q1(h-, ğ-, k-) Q2(h-, ğ-, k-) Q3(ğ-, k-)	A, E, Ê, H, H, ' , Ğ, K, N, H (NA ع، ع، ع)

³⁰ Ayasofya nüshasının Uygur harfli satırlarında /j/ ya da /c/ olarak okunabilecek harf düzenli olarak Ç4 ve Ç5 kodlu biçimle yazılmaktadır: A4Ç4V3N3-T1A9 *ajunda* (B9-1); A1Ç5V3N3 *acun* (B23-4). Nüshada, Arap harfli satırlarda *cim* harfli *acun* yazımına kıyasla çoğunlukla *je* harfi ile *ajun* yazımı görülmektedir. Bu yazım biçimleri için örnekler şunlardır: *ajunda* (B25-3); *acun* (B47-7). Soğudca asıllı *ajun* sözcüğü için bk. Clauson, 1972, s. 28a. *ajun* (ya da *acun*) dışındaki sözcüklerde /c/ sesi için Ç4 ve Ç5'in karşılığı olarak Arap harfli satırlarda *cim* harfi kullanılmıştır. Örn.: 'ec(e)l (B30-5); '(a)ceb (B52-3). Uygur harfli satırlarda Ç4 ve Ç5 biçimleri /ç/ sesi için kullanıldığında Arap harfli satırlardaki karşılığı olan sözcüklerde yine *cim* harfi yazılmıştır. Örn.: *içre* (B2-9); *içre* (B51-3).

  Q10(-ğ) ³¹ Q11(-ğ, -k)	 ğ-, -n- A7(-a-, -e-, -é-, -h-, -h-, -'-, -ğ-, -k-, -h-) A8(-a-, -e-, -é-, -ğ-, -k-)	 Q4(ğ-, k-) Q5(h-)	
 R8(-r) R9(-r)	 R3(-r) R4(-r) R5(-r) R6(-r) R7(-r)	 R1(r-) R2(r-)	R (NA)
 Ş3 (-z, -ş) Ş4(-ş) Ş6(-z, -s, -ş, -ş-, -ž)	 Ş2(-ş-) S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, -ş- -ž-)	 Ş1(ş-) S1(s-, z-, s-, ş-, ş-)	S, D, Z, S, Ş, Ş, Ž (NA)
 X4(-') Q8(-', -ğ, -k)	 X3(-' -) A6(-a-, -e-, -é-, -'-, -ğ-, -n-)	 X1(' -) X2(' -)	A, E, Ê, H, H, ' , Ğ, K, N, H (NA)

³¹ Ayasofya nüshasında Uygur harfinin altında *gayın* harfi yerine noktasız *ayın* işareti kullanılırken Semerkand nüshasında noktalı *gayın* biçimi kullanılmıştır. Semerkand nüshasında, /ğ/ sesinin farklı biçimlere sahip Uygur harflerinin altında *gayın* harfi ile gösterimi şöyledir:

<p>Q9(-h, -h̄, -' , -ğ, -k, -h)</p> <p>ˆ ε</p> <p>X5(-')</p>	<p>⌣</p> <p>A7(-a-, -e-, -è-, -h̄-, -h̄-, -' , -ğ-, -k-, -h-)</p>	<p>⌣</p> <p>A1(a-, e-, è-, h̄-, ' , h-)</p> <p>⌣</p> <p>A2(a-, e-, è-, h̄-, ' , n-, h-)</p>	
<p>⌣</p> <p>K6(-k, -g)</p> <p>⌣</p> <p>K7(-k, -g)</p> <p>⌣</p> <p>K8(-k, -g)</p>	<p>⌣</p> <p>K5(-k-, -g-)</p>	<p>⌣</p> <p>K1(k-, g-)</p> <p>⌣</p> <p>K2(k-, g-)</p> <p>⌣</p> <p>K3(k-)</p> <p>⌣</p> <p>K4(k-)</p>	<p>K- G (NA ⌀)</p>
<p>⌣</p> <p>G3(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G4(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G5(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G6(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G7(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G8(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G9(-η)</p> <p>⌣</p> <p>G10(-η)</p>	<p>⌣</p> <p>G1(-η-)</p> <p>⌣</p> <p>G2(-η-)</p>		<p>η (NA'da yok.)</p>

 L7(-l)	 L3(-l)	 L1(l-)	L (NA)
 L8(-l)	 L4(-l)	 L2(l-)	
 L9(-l)	 L5(-l)		
 L10(-l)	 L6(-l)		
 M5(-m)	 M3(-m-)	 M1(m-)	M (NA)
 M6(-m)	 M4(-m-)	 M2(m-)	
 M7(-m)			
 N3(-n)	 N2(-n-)	 N1(n-)	A, E, È, H, ' , Ğ, N, H (NA)
 N4(-n)	 A6(-a-, -e-, -è-, -'-, -ğ-, -n-)	 A2(a-, e-, è-, ħ-, '-, n-, h-)	
 A9(-a, -e, -n)			
 A10(-a, -e, -n)			
 N5(-n) ³²			
 A11(-a, -e, -n)			
			B, P, F, V, O, Ö, U,

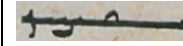
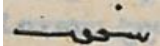
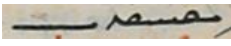

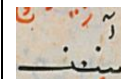
³² Nüshada, yalnızca bir sözcükte tespit ettiğimiz *nun* üzeri iki noktalı biçime sahip yazımdaki ikinci nokta dikkatsizlik nedeniyle ya da mürekkebin dağılması sonucu da oluşmuş olabilir.

<p>V7(-u, -ü, -v)</p> <p>٧</p> <p>V8(-u)</p>	<p>V3(-o-, -ö-, -u-, -ü-, -v-)</p> <p>٣</p> <p>V4(-ö-, -u-, -ü-)</p> <p>٤</p> <p>V5(-o-, -ö-, -u-, -ü-)</p> <p>٥</p> <p>V6(-u-, -ü-)</p> <p>٦</p> <p>P3(-b-, -p-, -f-, -v-, -v-)</p>	<p>V1(u-, ü-, v-)³³</p> <p>١</p> <p>V2 (u-, ü-)</p>	<p>Ü, V</p> <p>(NA ٧)</p>
<p>H5(-h)</p> <p>٥</p> <p>Q9(-h, -h, -', -ğ, -k, -h)</p>	<p>H3(-h)</p> <p>٣</p> <p>H4(-h)</p> <p>٤</p> <p>A7(-a-, -e-, -è-, -h-, -h-, -', -ğ-, -k-, -h-)</p>	<p>H1(h-)</p> <p>١</p> <p>H2(h-)</p> <p>٢</p> <p>A1(a-, e-, è-, h-, ', -h-)</p> <p>A2(a-, e-, è-, h-, ', -n-, h-)</p>	<p>A, E, È, H, H, ', Ğ, K, N, H</p> <p>(NA'da yok.)</p>
<p>Y5(-i, -i, -y)</p> <p>٥</p> <p>Y6(-i, -i, -y)</p> <p>٦</p> <p>Y7(-i, -y)</p> <p>٧</p> <p>Y8(-i, -i, -y)</p>	<p>Y3(-i-, -i-, -è-, -y-)</p> <p>٣</p> <p>Y4(-i-, -i-, -è-, -y-)</p>	<p>Y1(y-)</p> <p>١</p> <p>Y2(y-)</p>	<p>I, İ, È, Y</p> <p>(NA ٥)</p>

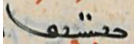
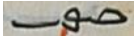
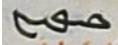

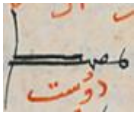
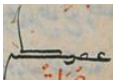

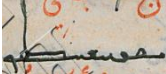

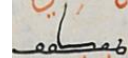
³³ V1 biçimi /u-/ ve /ü-/ sesini, Semerkand nüshasında olduğu gibi *bils-ün, sımmas-un* gibi yapılarda karşılıkmaktadır.

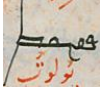
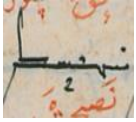

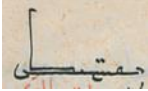

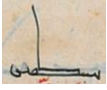

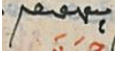
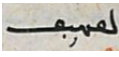

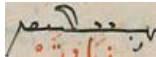
Yukarıda verilen her kod için nüsha içinden örneklenen sözcükler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

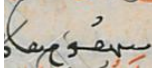
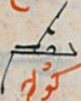

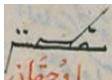

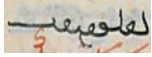

Tablo 3: Kodlu Uygur Harfleri İçin Örnek Sözcük Tablosu³⁴

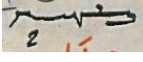
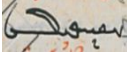
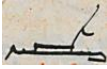

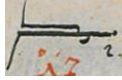
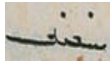

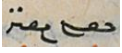
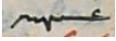
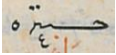
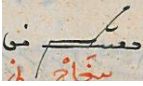
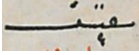

<p>A9:</p> <p>Q1A6P3A6S6-Q3A9 (<i>kafeska</i>) (B48-8)</p>	<p>A6:</p> <p>Q2A6N4-Y6 (<i>kanı</i>) (B43-3)</p>	<p>A1:</p> <p>A1Y8-A11-Y2Y3N3 (<i>ayayın</i>) (B2-5)</p>	<p>A, E, Ê, H, H, Ğ, K, N, H (NA ۱, ۲)</p>
<p>A10:</p> <p>M1V3N2T5A10 (<i>munda</i>) (B49-8)</p>	<p>A7:</p> <p>A1K5A7R8 (<i>eger</i>) (B45-4)</p>	<p>A2:</p> <p>A2V3M3A6R8 (<i>umar</i>) (B2-3)</p>	
<p>A11:</p> <p>S1A6G2K5A11 (<i>sanğa</i>) (B50-10)</p>	<p>A8:</p> <p>A2V3A8V3S6-A11 (<i>okusa</i>) (B49-4)</p>	<p>A3:</p> <p>A3V3N2A6R8-Ç1A10 (<i>unarça</i>) (B2-5)</p>	
<p>A12:</p> <p>P1Y3L8-A12 (<i>bile</i>) (B52-9)</p>		<p>A4:</p> <p>A4S3A6N3 (<i>asan</i>) (B4-2)</p>	
<p>A13:</p> <p>A2Y3M5-A13 (<i>ayma!</i>) (B18-8)</p>		<p>A5:</p> <p>A5N2Y3N4 (<i>anın</i>) (B43-2)</p>	

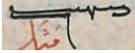
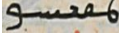
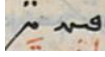

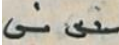

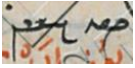
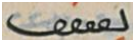
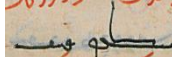

³⁴ Vermiş olduğumuz örnek sözcüklerin yazımında siyah mürekkep kullanılmıştır. Kırmızı mürekkep ile yazılmış olan ve kimi örnek sözcüklerin fotoğraflarında kısmen görünen Arap harfli yazılar, harekeler vb. sözcük kodlamasına dâhil değildir.

<p>P4:</p> <p>A1L3Y3P4 (<i>alip</i>) (B26-4)</p> <p>P5:</p> <p>Y2Y3Q6Y3P5 (<i>yığıp</i>) (B26-7)</p> <p>P6:</p> <p>V1A6P6-A11 (<i>vefa</i>) (B41-5)</p>	<p>P3:</p> <p>V1A6P3A6L8 (<i>vebal</i>) (B25-5)</p>	<p>P1:</p> <p>P1V7 (<i>bu</i>) (B19-2)</p> <p>P2:</p> <p>P2Y4L8 (<i>bil!</i>) (B23-1)</p>	<p>B, P, F, V, V (NA)</p>
<p>T9:</p> <p>Y2Y3Q6T9-Y6 (<i>yığıdı</i>) (B25-4)</p> <p>T10:</p> <p>T1V3S3T10 (<i>dost</i>) (B36-6)</p> <p>T11:</p> <p>Ç1V3M3A6T11 (<i>cümat</i>) (B2-7)</p>	<p>T3:</p> <p>M1A6T3Q9 (<i>medh</i>) (B6-3)</p> <p>T4:</p> <p>A2V3K5R4A7T4V3R8 (<i>öğretür</i>) (B6-7)</p> <p>T5:</p> <p>T1V3T5A6R8 (<i>tutar</i>) (B7-1)</p> <p>T6:</p>	<p>T1:</p> <p>T1V3L3T4Y8 (<i>toldı</i>) (B41-6)</p> <p>T2:</p> <p>T2V3T4V3P4 (<i>tutup</i>) (B45-11)</p>	<p>T, D, D, T (NA)</p>

<p>T12:</p> <p>P1A6Y3T12 (<i>beyt</i>) (B4-4)</p> <p>T13:</p> <p>P1V3L3V3T13 (<i>bulut</i>) (B7-9)</p> <p>T14:</p> <p>N1A6S3Y3I3A6T14 (<i>naşihat</i>) (B12-11)</p> <p>T15:</p> <p>A2Y3T15-Y5 (<i>idi</i>) (B31-3)</p>	<p></p> <p>Y2V3Q6L3A6T6Y8 (<i>yoqladı</i>) (B12-1)</p> <p>T7:</p> <p>A1R3T7V5Q8 (<i>artuq</i>) (B20-4)</p> <p>T8:</p> <p>S1A7T4T8Y8 (<i>sattı</i>) (B25-1)</p>		
<p>S6:</p> <p>S1Y3S6 (<i>siz</i>) (B29-3)</p> <p>S7:</p> <p>P1A6R3S7-A11 (<i>barsa</i>) (B50-3)</p> <p>S8:</p>	<p>S3:</p> <p>I2S3R7A6T12 (<i>h(a)sret</i>) (B31-2)</p> <p>S4:</p> <p>K1V3S4A6P4 (<i>güzaf</i>) (B39-9)</p>	<p>S1:</p> <p>S1V3G2Y6 (<i>soñı</i>) (B31-2)</p> <p>S2:</p> <p>S2Y3Y3T5A7T12 (<i>ziy(a)det</i>) (B8-3)</p>	<p>S, D, Z, S, Ş, Ş, Ž</p> <p>(NA)</p>

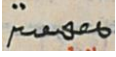

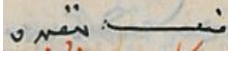
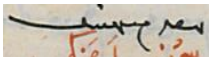
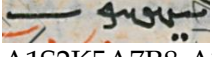
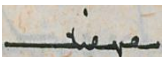

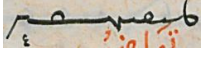
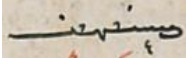
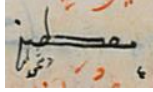
 Q2Y3S8 (kız) (B50-7) Ş3: K1Y3Ş3-Y6 (kişi) (B10-6)	S5: A1S5V6R8-L1A6P5 (azurlap ?) (B28-8)		
Ç6: K1V4Ç6 (küç) (B34-9) Ç7: K2A7N2Ç7 (genc) (B48-11)	Ç2: Q1A7Ç2A7N3 (kaçan) (B10-8) Ç3: A2V3Ç3Q6A6A9 (uçkan) (B2-7) Ç4: T1V3T4T4A6Ç4Y3M6-Q3A9 (tuttaçımğa) (B5-2) Ç5: K1V3Ç5K5V3L3V3K7 (köçgülik) (B19-2)	Ç1: Ç1A7H4Y3L8 (cahil) (B10-9)	C, Ç, J (NA ع , ع)
Q9: 	I3: 	I1: I1Y3L3M7 (hilm)	A, E, Ê, H, H, ' , Ĝ, K, N, H (NA ع)

<p>Q1A6M3V3Q9 (<i>kamuğ</i>) (B47-3)</p> <p>I5: </p> <p>M1Y3S3A6I5 (<i>mizah</i>) (B36-8)</p>	<p>R1I3T10 (<i>r(a)h(a)t</i>) (B22-2)</p> <p>I4: </p> <p>S1V3I4P3A6T5Y8 (<i>şuḥbeti</i>) (B40-6)</p> <p>A7: </p> <p>M1A7Ç4A6S6 (<i>mecaz</i>) (B40-9)</p> <p>Q6: </p> <p>A1A6Q6Y3Q6A7T9 (<i>ḥaḳikat</i>) (B40-9)</p>	<p>(B36-2)</p> <p>I2: </p> <p>I2A6M3T10 (<i>ḥamd</i>) (B2-2)</p> <p>A1: </p> <p>A1N2Y4G3 (<i>anıñ</i>) (B4-10)</p> <p>A2: </p> <p>A2S3A6N3 (<i>esen</i>) (B11-7)</p>	
<p>Q8: </p> <p>Y2V3L8-L1V3Q8 (<i>yolluğ</i>) (B43-9)</p> <p>Q9: </p> <p>Ç1A6S3A6Q9 (<i>ceza</i>) (B49-1)</p> <p>Q10: </p> <p>Y2A6Q10-Y6</p>	<p>Q6: </p> <p>Y2Y3Q6A6Ç6-N1Y8 (<i>yığaçnı</i>) (B34-1)</p> <p>Q7: </p> <p>A2V3Q7A6N4 (<i>uğan</i>) (B47-10)</p> <p>A6: </p> <p>Q1A6S6-A12 (<i>kaza</i>)</p>	<p>Q1: </p> <p>Q1A6L8-Y6 (<i>kaḳı</i>) (B50-3)</p> <p>Q2: </p> <p>Q2Y3L3T4Y3M7 (<i>ḳıldım</i>) (B50-10)</p> <p>Q3: </p> <p>R1A7P3A7T10-</p>	<p>A, E, Ê, H, H, ' , Ğ, K, N, H (NA غ، و، ص، ع)</p>

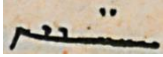

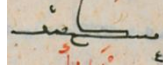

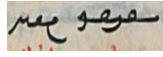

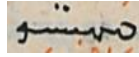
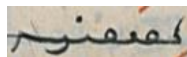

<p>(yağı) (B15-1)</p> <p>Q11:</p> <p>A1R6Y4S6-L1Y3Q11 (h(a)rişlık) (B31-4)</p>	<p>(B48-10)</p> <p>A7:</p> <p>M1A6S3A7L9 (meşel) (B49-3)</p> <p>A8:</p> <p>T1V3R3A8V7 (turğu) (B43-4)</p>	<p>Q3A9 (rabat-ka) (B19-3)</p> <p>Q4:</p> <p>P1A6Ş4-Q4Q8 (başka) (B15-3)</p> <p>Q5:</p> <p>Q5V3Y3Y8 (huyı) (B33-2)</p>	
<p>R8:</p> <p>P2V3L6V3R8 (bolur) (B31-10)</p> <p>R9:</p> <p>A1Y3R9-N1Y8 (erni)³⁵ (B12-2)</p>	<p>R3:</p> <p>K11V11R3V3R4 (köriir) (B48-6)</p> <p>R4:</p> <p>Y2V3S6-L1A6R4Y3N3 (yüzlerin) (B44-8)</p> <p>R5:</p> <p>K1V3R5V3P4 (köriip)³⁶ (B44-10)</p>	<p>R1:</p> <p>A1T4K5V7-R1A6K7 (edgürek) (B32-9)</p> <p>R2:</p> <p>R2Y3Y8-A12 (riya) (B42-5)</p>	<p>R (NA)</p>

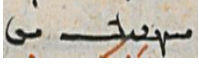
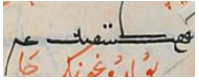

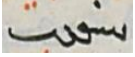
³⁵ Kök biçimini *ir* olarak da okuyabileceğimiz sözcüğün Semerkand nüshası A33-5'te de *elif + ye + re* yazımına rastlamaktayız: (erni). *er* (1) için bk. Clauson, 1972, s. 192a.

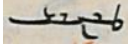
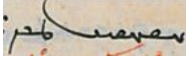

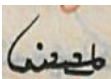

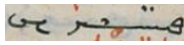
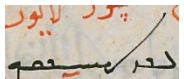
³⁶ Uygur yazısının işlek bir yazı sistemi olduğuna bir işaret olarak /r/ sesini karşılayan geleneksel (R4) işaretinin yanı sıra (R5) işaretinin de varlığını gösterebiliriz. Burada, müstensihin yazarken elini kaldırmamak ya da daha seri yazabilmek adına R5 işaretini, (V3) işaretine benzer biçimde daire olarak yazdığını görmekteyiz. Sonuç olarak, /k-/ sesini karşılayan (K1) işareti ile /-p/ sesini karşılayan (P4)

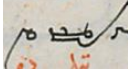
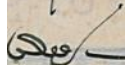
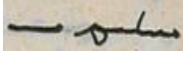
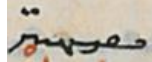

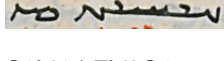

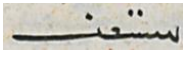
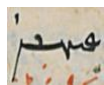

	<p>R6:</p> <p>Ç1Y3Q6A7R6V3R8 (çıkarur) (B3-11)</p> <p>R7:</p> <p>T1V3P3R7A6Q8 (tofrak) (B31-9)</p>		
<p>Ş3:</p> <p>Q1A6Ş3 (kaş) (B21-8)</p> <p>Ş4:</p> <p>N1A6A11-Q1V3Ş4-Y6 (nahoşi) (B22-10)</p> <p>S6:</p> <p>S1V3S6-L1A6S3A6G5 (sözleşen) (B23-10)</p>	<p>Ş2:</p> <p>A1Ş2K5A7R8-A12 (aşkara) (B18-6)</p> <p>S3:</p> <p>A2V3S3V3G3 özüñ (B3-4)</p>	<p>Ş1:</p> <p>Ş1Y3P3A13 (şifa) (B17-9)</p> <p>S1:</p> <p>S1V3S6 (söz) (B17-9)</p>	<p>S₂ D, Z, S, Ş, Ş, Ž (NA س)</p>
<p>X4:</p> <p>T1A6V3A6S3V3X4 (tevažu) (B28-9)</p>	<p>X3:</p> <p>M1A6X3Y3S3Y3N4 (ma'nisin) (B53-1)</p>	<p>X1:</p> <p>X1V3T4V3A6N3 (udvan) (B41-11)</p>	<p>A, E, È, H, H, ' , Ğ, K, N, H (NA ع)</p>

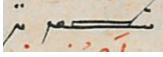

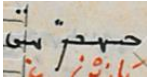

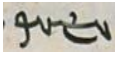
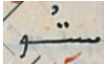

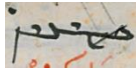

işaretinin kuyruğunu bir kenara koyarsak birbirine hemen hemen benzer dört adet satır çizgisi üstü daire işaretinin dört farklı sesi -/ö, ü, r, p/- karşılama da kullanıldığını da görmekteyiz. Bu arada söz içi /-p-/ sesini karşılayan **S** (P3) işareti de aslında V3 ve R5 işaretleri ile benzer yazıma sahiptir.

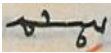
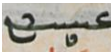
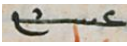

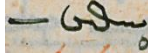

<p>Q8:</p> <p>Y2V3Q8 (<i>yoḥ</i>) (B52-5)</p> <p>Q9:</p> <p>A1A7Q6Y3Y3Q9 (<i>ḥakāyā</i>) (B52-7)</p> <p>X5:</p> <p>T1V5X5-A12 (<i>duʿā</i>) (B50-11)</p>	<p>A6:</p> <p>R1A6Y3Y3T10 (<i>r(a)ʿiy(y)(e)t</i>) (B7-3)</p> <p>A7:</p> <p>A4T4A7S6-Y6 (<i>atā</i>) (B52-4)</p>	<p>X2:</p> <p>X2A6T4L3Y3G5 (<i>ʿadlī</i>) (B5-11)</p> <p>A1:</p> <p>A1A6L3Y3M7 (<i>ʿalīm</i>) (B12-1)</p> <p>A2:</p> <p>A2V3M3V3R8- L1V5Q9 (<i>ʿumūrluk</i>) (B30-10)</p>	
<p>K6:</p> <p>T1K6 (<i>t(e)g</i>) (B49-4)</p> <p>K7:</p> <p>Y2V3K5L3V3K7 (<i>yūklīg</i>) (B51-4)</p> <p>K8:</p> <p>P1A6R4K5L3Y3K8 (<i>berklīg</i>) (B26-6)</p>	<p>K5:</p> <p>S1G2K5A11 (<i>s(a)ḡa</i>) (B46-3)</p>	<p>K1:</p> <p>K1V5R3M3A6S6 (<i>kürmes</i>) (B51-2)</p> <p>K2:</p> <p>K2A6S3Q6A7R8 (<i>kaḡar</i>) (B52-10)</p> <p>K3:</p> <p>K3V3R3V3N2M3S6 (<i>kürünm(e)s</i>)</p>	<p>K- G (NA)</p>

		(B44-5) K4: K4Y4M7 (<i>kim</i>) (B44-6)	
G3: A1S3Y3G3-N1Y8 (<i>aşırını</i>) (B34-7) G4: P1V3L3T4Q6V3G4- Ç1A10 (<i>bold(u)ğunça</i>) (B37-8) G5: Y2A6R4A7T4T4Y3G5 (<i>yarattın</i>) (B3-1) G6: A2V3S3V3G6-N1Y8 (<i>özünü</i>) (B10-3) G7: A1A6Y3G7 (<i>anı</i>) (B13-10)	G1: A1G1K5A6R8 (<i>aňgar</i>) (B26-8) G2: S1A6G2K5A11 (<i>saňga</i>) (B27-6)	ı (NA' da yok.)	

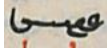
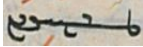

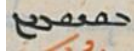
<p>G8:</p> <p>T1Y3L3Y4G8 (<i>tiliñ</i>) (B14-9)</p> <p>G9:</p> <p>S1V3S3V3G9-T1Y3N3 (<i>sözüñdin</i>) (B18-5)</p> <p>G10:</p> <p>A1R4S3A6G10 (<i>ersey</i>) (B25-11)</p>			
<p>L7:</p> <p>A2V3L7 (<i>ol</i>) (B45-7)</p> <p>L8:</p> <p>M1A6L8 (<i>mal</i>) (B45-10)</p> <p>L9:</p> <p>Q2Y3L9 (<i>kıl!</i>) (B50-1)</p> <p>L10:</p>	<p>L3:</p> <p>P1Y3L3Y3K6-S1Y3S6 (<i>biligsiz</i>) (B13-9)</p> <p>L4:</p> <p>T1Y3L4Y3G6 (<i>tiliñ</i>) (B15-2)</p> <p>L5:</p> <p>A1S3L5A6M7-A12 (<i>azlama!</i>) (B38-4)</p>	<p>L1:</p> <p>P1A7Q6Y3Q9-L1Y8 (<i>bakıglı</i>) (B9-9)</p> <p>L2:</p> <p>K1Y4S6- L2A7Y3V3R8 (<i>kizleyür</i>) (B13-8)</p>	<p>L (NA ل)</p>

 L6: T1Y3L10-T1A9 (<i>tilde</i>) (B27-10)	 P1V3L6T5Y8 (<i>boldı</i>) (B42-7)		
M5: A2A7Ç5A6M5-A11 (<i>neçeme</i>) (B5-9)	M3: Y2V3M3S3A6Q8 (<i>yumşak</i>) (B22-7)	M1: M1A6N3 (<i>men</i>) (B28-1)	M (NA ۲)
M6: S1A7N2M6-A12 (<i>sen me</i>) (B25-9)	M4: K1V3R4M4A7K5Y4L8 (<i>körmegil!</i>) (B38-3)	M2: S1Y4A7Y3Ş4- M2A6S6 (<i>sıgışmas</i>) (B21-4)	
M7: S1A7Y3M7 (<i>ş(a)hum</i>) (B6-5)			
N3: Y2A7Q6Y3N3 (<i>yakın</i>) (B39-5)	N2: R1A7N2Ç7 (<i>renc</i>) (B37-1)	N1: N1A10 (<i>ne</i>) (B28-2)	A, E, Ê, H, ' , Ğ, N, H (NA ۳)
N4: S1A7Q6Y3N4 (<i>sakın!</i>) (B39-6)	A6: P1A6S3Y3N3 (<i>başın</i>) (B38-8)	A2: K2A6R3A6M7- A2Y3G7 (<i>keremniñ</i>) (B35-2)	
A9:			

 <p>A4Ç4V3A9-Q4A9 (<i>acunğa</i>) (B47-4)</p> <p>A10:</p> <p>A4Ç4V3A10 (<i>ajun</i>) (B47-8)</p> <p>N5:</p> <p>Y2A6S3Y3N5-Q1Y8 (<i>yazınğı</i>) (B23-6)</p> <p>A11:</p> <p>S1A6N2Y3A11-Y6 (<i>sanını</i>) (B28-6)</p>			
<p>V7:</p> <p>Q2Y3L3S3V7 (<i>kılsu!</i>) (B9-3)</p> <p>V8:</p> <p>A1Q6V8 (<i>ağu</i>) (B22-6)</p>	<p>V3:</p> <p>K1V3R3K5Y3L8 (<i>körgil!</i>) (B11-10)</p> <p>V4:</p> <p>P1V3L3V4R8 (<i>bolur</i>) (B12-6)</p> <p>V5:</p> 	<p>V1:</p> <p>V1A6L3Y3K5Y3N3 (<i>velikin</i>) (B7-4)</p> <p>V2:</p> <p>V2Q8-A11 (<i>uğa</i>) (B11-10)</p>	<p>B, P, F, V, O, Ö, U, Ü, V (NA و)</p>

	<p>P2Y3L3V5R8 (<i>bilür</i>) (B12-7)</p> <p>V6: </p> <p>S1V6Q8 (<i>suk</i>) (B26-7)</p> <p>P3: </p> <p>A2V3P3T3A6N2V3R8 (<i>uvtanur</i>)³⁷ (B7-9)</p>		
<p>H5: </p> <p>P1A6H5-A11-S1Y3S6 (<i>bahasız</i>) (B10-7)</p> <p>Q9: </p> <p>A2V3L3V3Q9 (<i>uluğ</i>) (B37-8)</p>	<p>H3: </p> <p>S1H3Y3M5 (<i>ş(a)hum</i>) (B8-8)</p> <p>H4: </p> <p>Ç1A7H4Y3L8 (<i>cahil</i>) (B10-9)</p> <p>A7: </p> <p>Ç1A6A7Y3L8 (<i>cahil</i>) (B10-7)</p>	<p>H1: </p> <p>H1M6 (<i>h(e)m</i>) (B3-10)</p> <p>H2: </p> <p>H2A6T3Y8-A12 (<i>hedye</i>) (B8-7)</p> <p>A1: </p> <p>A1M7 (<i>h(e)m</i>) (B14-3)</p> <p>A2: </p> <p>A2L3T5-Y8 (<i>aldı</i>)</p>	<p>A, E, È, H, H, ' , Ğ, K, N, H (NA'da yok.)</p>

³⁷ Sözcüğün Arap harfli satırdaki yazımında /v/ sesi tek noktalı *fe* ile *uvtanur* (B7-9) biçiminde verilmektedir.

		(B25-7)	
<p>Y5:</p> <p>Y5-A12 (<i>ya!</i>) (B49-1)</p> <p>Y6:</p> <p>A2Y3T4Y3S8-Y6 (<i>idi</i>) (B49-1)</p> <p>Y7:</p> <p>T1V5Ş4-Y7 (<i>tuş!</i>) (B51-5)</p> <p>Y8:</p> <p>P1V5L3A6Y8 (<i>bolğ(a)y</i>) (B51-5)</p>	<p>Y3:</p> <p>T1Y4L3A7K5Y3L8 (<i>tilegil</i>) (B44-3)</p> <p>Y4:</p> <p>K4Y4M7 (<i>kim</i>) (B44-6)</p>	<p>Y1:</p> <p>Y1V3L8 (<i>yol</i>) (B43-10)</p> <p>Y2:</p> <p>Y2V3R3V3K5Y3L8 (<i>yürügil!</i>) (B44-3)</p>	<p>I, İ, Ê, Y</p> <p>(NA ي)</p>

1.2. Nüshada Birlikte Kullanılan Uygur ve Arap Harfli Biçimler

AH'ın Ayasofya nüshasında ses değerlerini tam olarak okura verebilmek için Uygur harflerinin altında ya da üstünde Arap harflerinin yazıldığı görülmüştür. Nüshada kullanılan Uygur ve Arap harfli ikili biçimler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

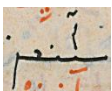
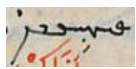
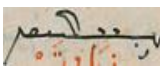
Tablo 4: Birlikte Kullanılan Uygur ve Arap Harfli Biçimler Tablosu

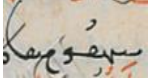
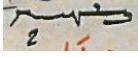
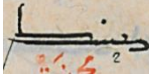

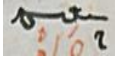
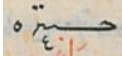
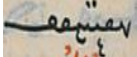

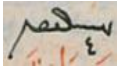

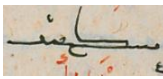
Sonda	Ortada	Başta	Transkripsiyon
-	-	 A5(a-)	A (NA ا , آ)
-	 S4(-z-) 	 S2(z-)	Z (NA ز , ذ)

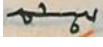
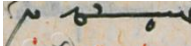

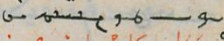
	S5(-z-)		
 I5(-h)	 I3(-h-) I4(-h-)	 I1(h-) I2(h-)	H (NA 𐰽)
 Q10(-g)	 Q7(-g-)	 Q5(h-)	H, Ğ (NA 𐰽. 𐰽. 𐰽)
 X4(-) X5(-)	 X3(-)	 X1(-) X2(-)	(NA 𐰽)
 H5(-h)	 H3(-h-) H4(-h-)	 H1(h-) H2(h-)	H (NA' da yok.)

Bu biçimlerin metinden alınan örnekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Birlikte Kullanılan Uygur ve Arap Harfli Biçimler İçin Örnek Sözcük Tablosu

Sonda	Ortada	Başta	Transkripsiyon
-	-	A5: A5N2Y3N3 (anın) (B42-2)	A (NA 𐰽, 𐰽)
-	S4: P1A6S4A7K5Y4N3	S2: S2Y3Y3T5A7T12	Z (NA 𐰽, 𐰽, 𐰽)

	(bezekin) (B22-11) S5: A1S5V6R8-L1A6P5 (azurlap ?) (B28-8)	(ziy(a)det) (B8-3)	
I5: M1Y3S3A6I5 (mizah) (B36-8)	I3: M1Y3I3N2A6T10 (miḥnet) (B37-4) I4: S1A7I4Y3P4 (şahib) (B47-4)	I1: I1Y3L3M7 (hilm) (B36-2) I2: I2R6A6M7 (h(a)ram) (B45-3)	Ḥ (NA ع)
Q10: Y2A6Q10-Y6 (yaḡı) (B15-1)	Q7: S1V3Q7L3V3P4 (suḡlup) (B41-5)	Q5: Q5V3Y3Y8 (huyı) (B33-2)	Ḥ, Ğ (NA ع.و.ع)
X4: T1A6S3A6R4R4V3X4 (tażarru) (B16-5) X5: 	X3: S1A6X3T5A6T12 (sa(a)det) (B10-5)	X1: X1Y3P5 ('(a)yb) (B24-4) X2: 	(NA ع)

T1V5X5-A12 (<i>du 'a</i>) (B50-11)		X2A6T4L3Y3G5 (<i>'adliñ</i>) (B5-11)	
H5: P1A6H5-A11-S1Y3S6 (<i>bahasız</i>) (B10-7)	H3: S1H3Y3M5 (<i>ş(a)hum</i>) (B8-8) H4: S1H4Y3M7-Q3A9 (<i>ş(a)hum-ğa</i>) (B6-4)	H1: H1M6 (<i>h(e)m</i>) (B3-10) H2: H2V7-A11- T1A6R8- L1Y3Q6Y3M7- N1Y8 (<i>h(a)vadarlığımnu</i>) (B9-11)	H (NA'da yok.)

1.3. Arapça-Farsça Sözcüklerin Yazımında Kullanılan Uygur Harfleri

AH'ta Arapça ve Farsça sözcükler de bulunmaktadır. AH'ın Ayasofya nüshasındaki Arapça-Farsça sözcüklerin yazımında kullanılan Uygur harfleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: Arapça-Farsça Sözcüklerin Yazımında Kullanılan Uygur Harfleri Tablosu

Sonda	Ortada	Başta	Transkripsiyon ³⁸
 A9(-a, -n)	 A6(-a-, -e-, -'-, -n-)	 A1(a-, e-, ħ-, ' -, h-)	ı ya da ı̇ (elif, üstün harekesi)
 A11(-a, -e)	 A7(-a-, -e-, -ħ-, -ĥ-, -' -, -k-, -h-)	 A2(a-, e-, ħ-, ' -, n-, h-)	(a, e, ħ, ĥ, ' , k, n, h)
 A12(-a, -e)	 A8(-a-, -e-)	 A4(a-, e-)	
 A13(-a)			

³⁸ Her bir satırda Arap harfli transkripsiyon biçimlerinin altında verilen ilk parantez harfin adını gösterirken ikinci parantez Arap harfinin ses değerinin karşılığı olarak kullanılan tüm Uygur harflerinin karşıladığı ses değerlerini gösterir.

<p>ب</p> <p>P4(-b, -f)</p> <p>ب</p> <p>P5(-b)</p>	<p>پ</p> <p>P3(-b-, -p-, -f-)</p>	<p>ب</p> <p>P1(b-, p-, f-)</p> <p>پ</p> <p>P2(b-, p-, f-)</p>	<p>ب</p> <p>(be)</p> <p>(b, p, f)</p>
-	<p>پ</p> <p>P3(-b-, -p-, -f-)</p>	<p>ب</p> <p>P1(b-, p-, f-)</p> <p>پ</p> <p>P2(b-, p-, f-)</p>	<p>پ</p> <p>(pe)</p> <p>(b, p, f)</p>
<p>د</p> <p>T9(-t, -d)</p> <p>ت</p> <p>T10(-t, -d, -t)</p> <p>د</p> <p>T12(-t, -d)</p> <p>ت</p> <p>T13(-t, -d)</p> <p>ت</p> <p>T14(-t)</p> <p>ت</p> <p>T15(-t)</p>	<p>ت</p> <p>T4(-t-, -d-, -t-)</p> <p>د</p> <p>T5(-t-, -d-, -t-)</p>	<p>ت</p> <p>T1(t-, d-, t-)</p>	<p>ت</p> <p>(te)</p> <p>(t, d, t)</p>
-	<p>س</p> <p>S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, -ş-, -ż)</p>	<p>س</p> <p>S1(s-, z-, s-, ş-, -ş)</p>	<p>س</p> <p>(peltek se)</p> <p>(s, d, z, s, ş, ş, ż)</p>
<p>چ</p> <p>Ç6(-c)</p> <p>چ</p> <p>Ç7(-c, -ç)</p>	<p>چ</p> <p>Ç4(-c-, -j-)</p> <p>چ</p> <p>Ç5(-c-, -j-)</p>	<p>چ</p> <p>Ç1(c-)</p>	<p>چ</p> <p>(cim)</p> <p>(c, ç, j)</p>
<p>چ</p> <p>Ç7(-c, -ç)</p>	-	-	<p>چ</p> <p>(çim)</p>

			(c, ç)
 Q9(-h, -h, -', -k, -h)	 I3(-h-)	 I1(h-)	ç (ha) (a, e, h, h, ', k, n, h)
 I5(-h)	 I4(-h-)	 I2(h-)	
	 Q6(-h-, -h-, -k-)	 A1(a-, e-, h-, ', h-)	
	 A7(-a-, -e-, -h-, -h-, -', -k-, -h-)	 A2(a-, e-, h-, ', n-, h-)	
 Q9(-h, -h, -', -k, -h)	 Q6(-h-, -h-, -k-)	 Q1(h-, g-, k-)	ç (hı) (a, e, h, h, ', g, k, h)
	 A7(-a-, -e-, -h-, -h-, -', -k-, -h-)	 Q2(h-, g-, k-)	
		 Q5(h-)	
 T9(-t, -d)	 T3(-d-, -t-)	 T1(t-, d-, t-)	ç (dal) (t, d, t)
 T10(-t, -d, -t)	 T4(-t-, -d-, -t-)		
 T11(-t, -d)	 T5(-t-, -d-, -t-)		
 T12(-t, -d)	 T6(-d-)		
 T13(-t, -d)	 T7(-d-)		
-	 S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -s-, -s-, -z-, -z-)	-	ç (zel) (s, d, z, s, s, s, z)
			ç

R8(-r)	R3(-r) ر R4(-r) ر R5(-r) ر R6(-r) ر R7(-r)	R1(r-) ر R2(r-)	(re) (r)
س S6(-z, -s, -ş, -ż)	ز S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, - ş-, -ż)	ز S1(s-, z-, s-, ş-, -ş) ز S2(z-)	ز (ze) (s, d, z, s, ş, ş, ż)
س S6(-z, -s, -ş, -ż)	ز S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, - ş-, -ż)	ز S1(s-, z-, s-, ş-, -ş)	س (sin) (s, d, z, s, ş, ş, ż)
ش Ş4(-ş)	ش Ş2(-ş) ز S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, - ş-, -ż)	ش Ş1(-ş) ز S1(s-, z-, s-, ş-, -ş)	ش (şın) (s, d, z, s, ş, ş, ż)
س S6(-z, -s, -ş, -ż)	ز S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, - ş-, -ż)	ز S1(s-, z-, s-, ş-, -ş)	ص (sad) (s, d, z, s, ş, ş, ż)
س S6(-z, -s, -ş, -ż)	ز S3(-s-, -d-, -z-, -s-, -ş-, - ş-, -ż)	-	ض (dat) (s, d, z, s, ş, ş, ż)
ت T10(-t, -d, -t)	د T3(-d-, -t-) ت	ت T1(t-, d-, t-)	ط (t) (t, d, t)

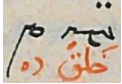
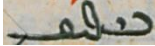

	T4(-t-, -d-, -t-) 𐰇 T5(-t-, -d-, -t-)		
-	-	-	ظ (zı) (z)
𐰇 Q9(-h-, -h-, -', -k-, -h) 𐰇 X4(-') 𐰇 X5(-') 𐰇 Q8(-', -ğ-, -k)	𐰇 X3(-'-) 𐰇 A6(-a-, -e-, -', -n-) 𐰇 A7(-a-, -e-, -h-, -h-, -', -k-, -h-)	𐰇 X1(-') 𐰇 X2(-') 𐰇 A1(a-, e-, h-, ', h-) 𐰇 A2(a-, e-, h-, ', n-, h-)	ع (ayın) (a, e, h, h, ', ğ, k, n, h)
𐰇 Q8(-', -ğ-, -k)	-	𐰇 Q1(h-, ğ-, k-) 𐰇 Q2(h-, ğ-, k-)	ع (gayın) (', h, ğ, k)
𐰇 P4(-b-, -f) 𐰇 P6(-f)	𐰇 P3(-b-, -p-, -f-)	𐰇 P1(b-, p-, f-) 𐰇 P2(b-, p-, f-)	ف (fe) (b, p, f)
𐰇 Q8(-', -ğ-, -k) 𐰇 Q9(-h-, -h-, -', -k-, -h) 𐰇 Q11(-k)	𐰇 Q6(-h-, -h-, -k-) 𐰇 A7(-a-, -e-, -h-, -h-, -', -k-, -h-)	𐰇 Q1(h-, ğ-, k-) 𐰇 Q2(h-, ğ-, k-)	ق (kaf) (a, e, h, h, ', ğ, k, h)
𐰇	𐰇	𐰇	ك

K6(-k) 	K5(-k-, -g-)	K1(k-, g-) 	(kef) (k, g)
K7(-k) 		K2(k-, g-)	
K8(-k)			
L7(-l) 	L3(-l) 	L2(l-) 	(lam) (l)
L8(-l) 			
L9(-l) 			
L10(-l) 			
-	M3(-m-) 	M1(m-) 	(mim) (m)
N3(-n) 	N2(-n-) 	N1(n-) 	(nun) (a, e, h, ' , n, h)
N4(-n) 	A6(-a-, -e-, '- , -n-) 	A2(a-, e-, h-, '- , n-, h-) 	
A9(-a, -n) 			
A10(-n) 			
V7(-u, -v) 	V3(-o-, -ö- -u-, -ü-, -v-) 	V1(v-) 	(vav) (o, ö, u, ü, v)
	V4(-u-, -ö-) 	V2(ü-) 	
			

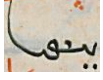

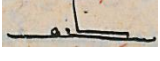

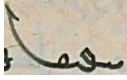

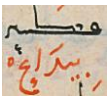
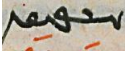

	V5(-o-, -u-, -ü-)		
 Q9(-h, -h, -', -k, -h)	 H3(-h-)	 H1(h-)	 (he)
 H5(-h)	 H4(-h-)	 H2(h-)	 (a, e, h, h, ', k, n, h)
	 A7(-a-, -e-, -h-, -h-, -', -', -k-, -h-)	 A1(a-, e-, h-, ', -, h-)	
		 A2(a-, e-, h-, ', -, n-, h-)	
 Y6(-i)	 Y3(-i-, -i-, -y-)	 Y2(y-)	 (ye)
 Y8(-i, -y)	 Y4(-i-, -i-, -y-)		 (i, i, y)

Metinden alınan Arapça ve Farsça sözcük örnekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

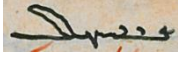

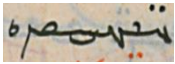
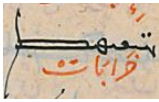
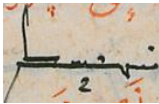
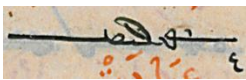

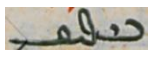
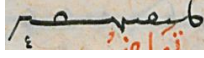
Tablo 7: Arapça-Farsça Sözcüklerin Yazımında Kullanılan Uygur Harfleri İçin Örnek Sözcük Tablosu

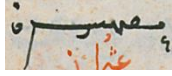
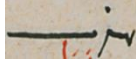

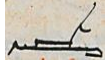
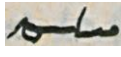

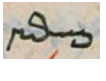
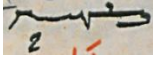
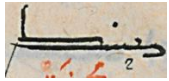

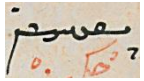
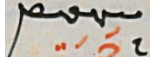
Sonda	Ortada	Başta	Transkripsiyon ³⁹
A9: Q1L3Q9- T1A9 (h(a)lkda) (B28-8)	A6: K4Y3T5A6P4 (<i>kitab</i>) (B6-5)	A1: A1K5A7R8 (<i>eger</i>) (B52-10)	ya da ˆ (elif, üstün harekesi) (a, e, h, h, ', k, n, h)
A11: C1A6P3A11 (<i>cefa</i>) (B34-5)	A7: R2Y3Q6Q6A7T9 (<i>rikkat</i>) (B52-9)	A2: A2Y4T5A6P4 (<i>itab</i>) (B53-8)	
A12:	A8:	A4:	

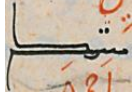
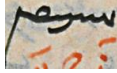
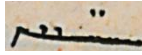

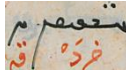
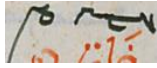

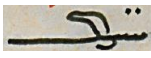

³⁹ Sütun ile ilgili açıklama için bk. dipnot 38.

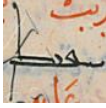
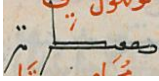
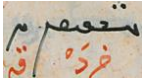

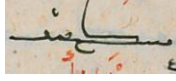

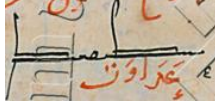

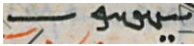

 Y6-A12 (<i>ya</i>) (B36-3) A13: Ş1Y3P3A13 (<i>şifa</i>) (B17-9)	 P1A8A6T4Y4M7 (<i>pendim</i>) (B30-4)	 A4T4Y3P4 (<i>edib</i>) (B52-5)	
P4: A2Y3S3A6P4 (<i>hisab</i>) (B45-4) P5: A1T5A6P5 (<i>edeb</i>) (B49-7)	P3: V1A6P3A6L8 (<i>vebal</i>) (B45-2)	P1: P1A6T5A6L8 (<i>bedel</i>) (B49-6) P2: P2Y3T4A7X4 (<i>bida</i>) ⁴⁰ (B43-2)	ب (be) (b, p, f)
-	P3: S1Y3P3A6T12 (<i>sipet</i>) (B29-9)	P1: P1A7N2T12 (<i>pend</i>) (B49-7) P2: P2V3R8 (<i>pür</i>) (B22-	پ (pe) (b, p, f)

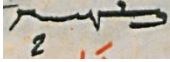

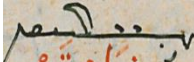
⁴⁰ Ayasofya nüshasının Uygur harfli satırlarında Arapça ve Farsça sözcüklerin yazımında sözcüklerin fonetik yapısının esas alındığı, yani ünlülerin açıkça yazıldığı görülmektedir. Yine, Arap harfli satırlarda da kimi zaman burada Arapça *bida* [بدع] örneğinde olduğu gibi Arap harfli imla geleneğine uyulmamıştır. Sözcüğün kısa ünlüleri, hem ünlü okutucusu *ye* ve *elif* harfleri ile hem de bunlara eşlik eden hareketlerle gösterilmiştir. Uygur harfli Semerkand nüshasında da Arapça-Farsça sözcüklerin yazımında çoğunlukla sözcüklerin fonetik değerlerine uygun bir yazım bulunmaktadır. Örneğin, eserin adı olan '(a)tebetül h(a)kayık kitabı' ifadesinde Arapça belirlilik takısı olan *el-*, fonetik esaslara uygun olarak yazılmıştır: (A2-1,2). Yine, Arapça imlasında şeddelli *dal* ile yazılan *müddet* [مُدَّت] sözcüğünün Uygur harfli yazımda çift *dal* harfi ile yazıldığı görülür: *müddet* (A46-2).

		6)	
<p>T9:</p> <p>R1Y3Y3A6S3T9 (riyas(e)t) (B8-2)</p> <p>T10:</p> <p>S1A6X3T5A6T10 (sa '(a)det) (B10-4)</p> <p>T12:</p> <p>Q1Y3S3M3A6T12-Y6 (kısmeti) (B31-3)</p> <p>T13:</p> <p>Q1A6R3A6P3A6T13 (harabat) (B42-6)</p> <p>T14:</p> <p>N1A6S3Y3I3A6T14 (naşihat) (B12-11)</p> <p>T15:</p> 	<p>T4:</p> <p>V1V3T4T4Y8 (vuddı) (B9-6)</p> <p>T5:</p> <p>K4Y3T5A6P4 (kitab) (B6-5)</p>	<p>T1:</p> <p>T1A6V3A6S3V3X4 (tevažu) (B28-9)</p>	<p>ت</p> <p>(te)</p> <p>(t, d, t)</p>

X1Y3P3A6T5A6T15 (‘ibadet) (B42-5)			
-	S3: X1V3S3M3N3-Y6 (‘uṣm(a)n) (B7-6)	S1: S1A6N3-A11 (ṣena) (B2-4)	ث (peltek se) (ṣ, ḍ, z, s, ṣ, ṣ, ḏ)
Ç6: R1A7A6Ç6 (renc) (B22-3) Ç7: R1A6N2Ç7 (renc) (B48-11)	Ç4: M1A7Ç4A6S6 (mecaz) (B40-9) Ç5: A1Ç5M7 (‘(a)c(e)m) (B14-3)	Ç1: Ç1V3M4L8-A12- N1Y8 (cümleni) (B8-5)	ج (cim) (c, ç, j)
Ç7: A1Ç7 (h(i)ç) (B52-5)	-	-	چ (çim) (c, ç)
Q9: M1A6T3Q9 (medḥ) (B6-3) I5: M1Y3S3A6I5 (mizah) (B36-8)	I3: M1Y3I3N2A6T10 (miḥnet) (B37-4) I4: S1A7I4Y3P4 (şahib) (B47-4) Q6:	I1: I1V3K5M3Y3N3 (ḥukmin) (B47-8) I2: I2S3R6A6T12 (ḥ(a)sret) (B45-11)	ح (ha) (a, e, ḥ, ḥ, ‘, k, n, h)

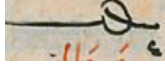

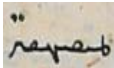
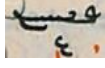

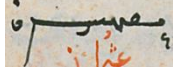

	 A2Q6M4A6T10 (<i>aḥmed</i>) (B52-5) A7: S1A7M3A6T12 (<i>z(a)ḥmet</i>) (B31-4)	A1: A1A7Q6Y3Y3Q9 (<i>ḥakayık</i>) (B52-7) A2: A2V3K5V3M7-Y6 (<i>ḥukumi</i>) (B47-10)	
Q9: K1V3S3T4A7Q9 (<i>küstaḥ</i>) (B36-9)	Q6: A4Q6Y4R8 (<i>aḥır</i>) (B27-5) A7: P1A7A7Y3L9-Q4A9 (<i>baḥilğa</i>) (B24-2)	Q1: Q1Y3R7A6T12- Q3A9 (<i>ḥiredka</i>) (B6-9) Q2: Q2L3Q9-T1A9 (<i>ḥ(a)lkda</i>) (B4-6) Q5: Q5V3Y3Y8 (<i>ḥuyı</i>) (B33-2)	خ (hı) (a, e, ḥ, ḥ, ' , ğ, k, h)
T9: A1Q6M3T9 (<i>aḥm(e)d</i>) (B49-7)	T3: Q1A6T3R8 (<i>ğadr</i>) (B41-1)	T1: T1A7T9 (<i>dad</i>) (B7- 8)	د (dal) (t, d, ṭ)

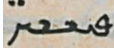

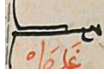
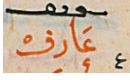
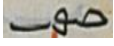

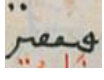
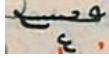

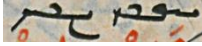
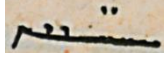

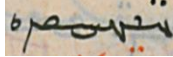
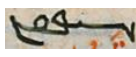
<p>T10:</p> <p>A1P3Y3T10 ('<i>a</i>)<i>bid</i>) (B42-5)</p> <p>T11:</p> <p>M1V3R3A6T11- Q4A9 (<i>muradka</i>) (B24-8)</p> <p>T12:</p> <p>Q1Y3R7A6T12-Q3A9 (<i>hiredka</i>) (B6-9)</p> <p>T13:</p> <p>X2A7T13 ('<i>ahd</i>) (B41- 7)</p>	<p>T4:</p> <p>X2A6T4L3Y3G5 ('<i>adlin</i>) (B5-11)</p> <p>T5:</p> <p>A1P3A6T5A7N4- A2Y3G5 (<i>abadannın</i>) (B21-3)</p> <p>T6:</p> <p>X2A6T6A6V3A7T10 ('<i>adavet</i>) (B35-6)</p> <p>T7:</p> <p>A1T7A6M7-Y6 (<i>ademi</i>) (B32-2)</p>		
-	<p>S3:</p> <p>X2S3A6P5 ('<i>a</i>)<i>dab</i>) (B45-3)</p>	-	<p>ذ (<i>zel</i>) (<i>z, d, z, s, ş, ş, z</i>)</p>
<p>R8:</p> <p>A1Ş2K5A7R8-A12</p>	<p>R3:</p> <p>P2Y3R3R8-Y6 (<i>birr</i>) (B6-8)</p>	<p>R1:</p> <p>R1A7A7S6 (<i>rakş</i>) (B42-10)</p>	<p>ر (<i>re</i>) (<i>r</i>)</p>

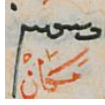

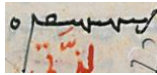
(aşkara) (B18-6)	<p>R4:</p> <p>M1A7K5A6R4Y3M6 (mekarim) (B7-2)</p> <p>R5:</p> <p>A1R5Y3S6 (h(a)riş) (B31-8)</p> <p>R6:</p> <p>X2R6A6P4 ('(a)rab) (B14-3)</p> <p>R7:</p> <p>A1R7A6P4-T1Y3N3 ('(a)rabdın) (B52-7)</p>	<p>R2:</p> <p>R2Y3Q6Q6A7T9 (rikkat) (B52-9)</p>	
<p>S6:</p> <p>M1A6S6-A12 (meze) (B20-8)</p>	<p>S3:</p> <p>M1Y3S3A6I5 (mizah) (B36-8)</p>	<p>S1:</p> <p>S1A7H4R8 (zehr) (B21-9)</p> <p>S2:</p> <p>S2Y3Y3T5A7T12 (ziy(a)det) (B8-3)</p>	<p>ز (ze) (z, d, z, s, ş, ş, ž)</p>
<p>S6:</p>	<p>S3:</p>	<p>S1:</p>	<p>س (sin)</p>

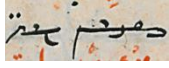
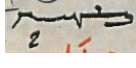
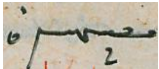
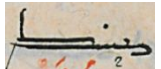
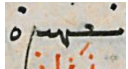
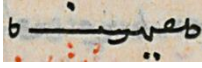

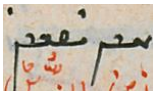
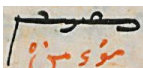

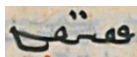

 N1A6P3Y3S6-N1Y8 <i>(nefsni)</i> (B47-6)	 Q1A6S3Y3S6-L1R8- [sü: N1Y8] ⁴¹ <i>(hasisl(e)rni)</i> (B47-6)	 S1Y4R8 (<i>str</i>) (B18-8)	(s, d, z, s, ş, ş, z)
Ş4: P1A6Q6Ş4-Y6- S1Y3A6T4Y3N3 <i>(bahşışindin)</i> (B7-9)	Ş2: T1V3Ş2M3A6N4-Y6 <i>(duşmanı)</i> (B15-9) S3: T1V3S3M4A7N3 <i>(duşman)</i> (B38-4)	Ş1: Ş1H3T10 (<i>ş(e)hd</i>) (B4-11) S1: S1A7Y3M7 <i>(ş(a)hum)</i> (B6-5)	ش (şin) (s, d, z, s, ş, ş, z)
S6: Q2A6S6 (<i>has</i>) (B24-10)	S3: A2Y3N2S3A6P4 <i>(inşaf)</i> (B7-8)	S1: S1L3A7P3A6T10 <i>(ş(a)labet)</i> (B7-5)	ص (sad) (s, d, z, s, ş, ş, z)
S6: Q1A6S6-A12-L2R8 <i>(każal(a)r)</i> (B48-2)	S3: P1A7S3Y3L3A6T10 <i>(fażilet)</i> (B6-10)	-	ض (dat) (s, d, z, s, ş, ş, z)
T10: R1A7P3A6T10 <i>(rabať)</i> (B19-2)	T3: Q1A7T3R3A6N3-Y6 <i>(kaťreni)</i> (B8-7)	T1: T1A6P3Y3A7T10- T1A9 (<i>ťabi'(a)tta'</i>) (B26-1)	ط (ť) (t, d, ř)

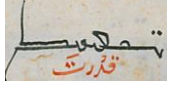
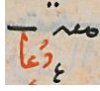

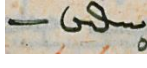

⁴¹ sü = satır üstü.

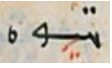

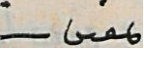
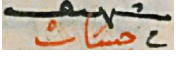
	<p>T4:</p> <p>Q1A7T4A6L3Y3Q9 (<i>hatalıg</i>) (B5-9)</p> <p>T5:</p> <p>X2T5A11 ('(a)ta) (B8-5)</p>		
<p>Q9:</p> <p>P1A6T4Y3Q9 (<i>bedi</i>) (B6-8)</p> <p>X4:</p> <p>T1A6S3A6R4R4V3X4 (<i>tažarru</i>) (B16-5)</p> <p>X5:</p> <p>T1V5X5-A12 (<i>du 'a</i>) (B50-11)</p> <p>Q8:</p> <p>T1A6V3A6S3V3Q8 (<i>tevažu</i>) (B28-11)</p>	<p>X3:</p> <p>P2Y3X3L8 (<i>fi l</i>) (B22-7)</p> <p>A6:</p> <p>A1T5A6P5 (<i>edeb</i>) (B49-7)</p> <p>A7:</p> <p>M1A6A7T5A6N4-Y6 (<i>ma 'deni</i>) (B6-10)</p>	<p>X1:</p> <p>X1V3S3M3N3-Y6 ('<i>uřm(a)n</i>) (B7-6)</p> <p>X2:</p> <p>X2T4L8 ('(a)dl) (B8-3)</p> <p>A1:</p> <p>A1Q6L10 ('(a)kl) (B11-1)</p> <p>A2:</p> <p>A2L3Y8 ('(a)li) (B5-7)</p>	<p>ع</p> <p>(ayın)</p> <p>(a, e, h, ħ, ' , ğ, k, n, h)</p>
Q8:	-	Q1:	غ

 P1A6R4Y3Q8 (<i>farig</i>) (B44-2)		 Q1A7M5 (<i>gam</i>) (B31-2) Q2: Q2L3T10 (<i>g(a)l(a)t</i>) (B53-6)	(gaym) (' , ħ, ğ, k)
P4: X2R6Y3P4 ('(a)rif) (B42-10) P6: V1A6P6-A11 (<i>vefa</i>) (B41-5)	P3: C1A6P3A11 (<i>cefa</i>) (B34-5)	P1: P1A6R3V3Q8 (<i>faruk</i>) (B5-6) P2: P2Y3X3L8 (<i>fi l</i>) (B22-7)	ف (fe) (b, p, f)
Q8: P1A6Q8-A12-S1Y4S8 (<i>bekasız</i>) (B20-7) Q9: Q1A6L3A6Y3Y3Q9 (<i>halayık</i>) (B18-1) Q11: 	Q6: A1A7Q6Y3Y3Q9 (<i>hakayık</i>) (B52-7) A7: R1A7A7S6 (<i>rakş</i>) (B42-10)	Q1: Q1Y3S3M3A6T12- Y6 (<i>kısmeti</i>) (B31-3) Q2: Q2A6P3V3L8 (<i>kabul</i>) (B8-9)	ق (kaf) (a, e, ħ, ħ, ' , ğ, k, h)

A1R6Y4S6-L1Y3Q11 (<i>h(a)rişlik</i>) (B31-4)			
<p>K6:</p> <p>Ş1A6K6 (<i>şek(k)</i>) (B3-3)</p> <p>K7:</p> <p>M1A7L3Y3K7 (<i>melik</i>) (B48-2)</p> <p>K8:</p> <p>T1R3K8 (<i>t(e)rk</i>) (B23-5)</p>	<p>K5:</p> <p>M1A6K5A7N3 (<i>mekan</i>) (B6-9)</p>	<p>K1:</p> <p>K1V3L8 (<i>gül</i>) (B36-3)</p> <p>K2:</p> <p>K2A7N3-Y6 (<i>kani</i>) (B6-10)</p>	<p>ك</p> <p>(kef)</p> <p>(k, g)</p>
<p>L7:</p> <p>P1A6L7-A11 (<i>bela</i>) (B37-1)</p> <p>L8:</p> <p>X2M4A6L8 (<i>'(a)mel</i>) (B30-7)</p> <p>L9:</p> <p>A2S3Y3L9 (<i>aşil</i>) (B29-10)</p>	<p>L3:</p> <p>A1A6L3Y3M7 (<i>'alim</i>) (B12-1)</p>	<p>L2:</p> <p>L2A6S3S3A6T12-Y6 (<i>leđđeti</i>) (B20-7)</p>	<p>ل</p> <p>(lam)</p> <p>(l)</p>

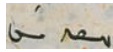
L10: A2V3L10 (<i>ol</i>) (B27-8)			
-	M3: M1V3M3Y3N3- L1Y3Q8 (<i>müminlik</i>) (B28-9)	M1: M1Y3S3A6I5 (<i>mizah</i>) (B36-8)	م (mim) (m)
N3: A2Y3I3S3A6N3-Y6 (<i>ihsanı</i>) (B6-8)	N2: M1Y3I3N2A6T10 (<i>miḥnet</i>) (B37-4)	N1: N1Y3S3A6N3-Y6 (<i>nişanı</i>) (B28-9)	ن (nun) (a, e, ḥ, ' , n, h)
N4: T1V3Ş2M3A6N4-Y6 (<i>duşmanı</i>) (B15-9)	A6: T1V3A6Y8-A11 (<i>dünya</i>) (B19-6)	A2: A2V3P3A6T5Y8 (<i>nöbeti</i>) (B37-4)	
A9: S1Y3A9- N1V3R4Y3N3 (B5-6) (<i>zinnurin</i>)			
A10: M1V3M3Y3A10 (<i>mümin</i>) (B28-10)			
V7: س	V3: ص	V1: و	و (vav)

<p>S1H4V7 (s(e)hv) (B38-6)</p>	<p>P1V3Q6V3L8 (buḥul) (B26-2)</p> <p>V4:</p> <p>Q1V4T3R4A6T10 (kudret) (B4-1)</p> <p>V5:</p> <p>T1V5X5-A12 (du 'a) (B50-11)</p>	<p>V1A6P3A6L9 (vebal) (B20-4)</p> <p>V2:</p> <p>H1Y3P3T9-V2L8 (hib(e)tül) (B52-6)</p>	<p>(o, ö, u, ü, v)</p>
<p>Q9:</p> <p>P1A6Q9-A11- L1Y3Q8 (bahalıḡ) (B10-6)</p> <p>H5:</p> <p>P1A6H5-A11-S1Y3S6 (bahasız) (B10-7)</p>	<p>H3:</p> <p>Ş1H3T10 (ṣ(e)hd) (B4- 11)</p> <p>H4:</p> <p>S1A7H4R8 (zehr) (B21-9)</p> <p>A7:</p> <p>Ç1A6A7Y3L8 (cahil) (B10-7)</p>	<p>H1:</p> <p>H1Y3M3M3A6T12 (himmet) (B7-1)</p> <p>H2:</p> <p>H2A6T3Y8-A12 (hediye) (B8-7)</p> <p>A1:</p> <p>A1A6T5Y8-A11 (hediye) (B50-11)</p> <p>A2:</p>	<p>• (he) (a, e, ḥ, ḥ, ' , k, n, h)</p>

		 A2V3Ş4 (<i>huş</i>) (B6-9)	
Y6: Q1A6V7-Y6 (<i>kavi</i>) (B20-10)	Y3: S1Y3K5R8-Y6 (<i>dikri</i>) (B9-5)	Y2: Y2A7T9 (<i>yad</i>) (B9-3)	ي (<i>ye</i>) (i, i, y)
Y8: T1V3N2Y8-A12 (<i>dünya</i>) (B20-11)	Y4: I1Y4S3A6P4 (<i>hisab</i>) (B14-5)		

2. Ayasofya Nüshasında Sözcükten Ayrı Yazılan Yapılar

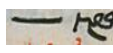
Kimi eklerin sözcük tabanından ayrı olarak yazılması eski Uygur yazım geleneği özelliği olarak Ayasofya nüshasında da karşımıza çıkmaktadır. Kimi sözcüklerde eklerin son bir ya da iki harfi sözcükten ayrı yazılırken kimi sözcüklerde ise sözcüğün üçe, dörde ya da beşe bölünerek yazıldığı görülür. *ze* harfinin Uygur yazım geleneğinde kendinden sonra gelen harfle birleşmeden yazılması nedeniyle nüshadaki söz içi ve söz sonu *ze* harfi içeren sözcükler aşağıdaki tabloya dâhil edilmemiştir. *ze* harfinin kendisinden sonra gelen harfle birleşmemesi durumuna Ayasofya nüshasından şu örnekler verilebilir:

S1V3S6-N1Y8 *söz-ni* (B7-10)

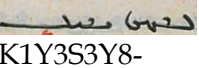

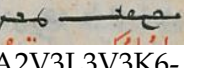
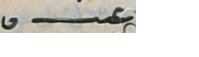

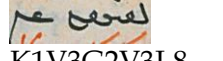
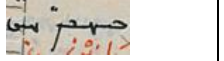

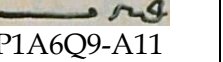

A2Y3T4Y3S6-Y6 *idis-i* (B25-8)

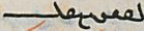

P1V3L3S6-A12 *bols-a* (B5-10)

Tablo 8: Düzenli Ayrılan Yapılar (Ekler) Tablosu

1) İLĞİ DURUMU EKLİ YAPILAR	2) BELİRTME DURUMU EKLİ YAPILAR	3) YAKLAŞMA-VERME DURUMU EKLİ YAPILAR	4) BULUNMA DURUMU EKLİ YAPILAR	5) AYRILMA DURUMU EKLİ YAPILAR
 K1Y3S3Y8-A2Y3G5 (<i>kişi-niñ</i>) (B6-6)	 T1V3N2V3G4-N1Y8 (<i>tünün-ni</i>) (B3-7)	 Q1A7T4A7Q9-Q4A9 (<i>kadañ-ka</i>) (B21-11)	 Q2L3Q9-T1A9 (<i>h(a)lk-da</i>) (B4-6)	 A2V3L3V3K6-T1Y3N3 (<i>ölüg-din</i>) (B3-10)
6) EŞİTLİK DURUMU EKLİ YAPILAR	7) AİTLİK DURUMU EKLİ YAPILAR	8) İYELİK EKLİ YAPILAR	9) ÇOKLUK EKLERİ	10) İSİMDEN İSİM YAPIM EKLİ YAPILAR
				

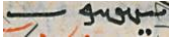

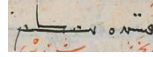

 K1V3G2V3L8- Ç1A10 köñül-çe (B44-1)	 Y2A6S3Y3N5- Q1Y8 (yazın-gı) (B23-6)	Ç1A6N4-Y6 (can-i) (B6-6)	K1Y3S3Y8- L1A6R8 (kişi- ler) (B26-11)	 P2Y3L3Y3K8- L1Y3K8 (bilig- lig) (B10-6)
11) FİİL ÇEKİM EKLİ YAPILAR A2V3K5V3N3- M1A6S6 (ökün-mes) (B13-4)	12) SIFAT-FİİL EKLİ YAPILAR T1V3R3A6T10- M1Y3Ş4-T1A9 (töret-miş-te) (B4-7)	13) ZARF-FİİL EKLİ YAPILAR P1A6Q9-A11 (bak-a) (B11-10)	14) İSİM-FİİL EKLİ YAPILAR K1V3T5A6S6- M1A6K8 (küdez-mek) (B14-8)	15) FİILDEN İSİM YAPIM EKLİ YAPILAR K1V3N3-Y6 (kön-i) (B17-5)
16) İSİMDEN FİİL YAPIM EKLİ YAPILAR Y2V3R7-Y6 (*yor-i) (B43-8)	17) BİR DEN FAZLA EKLİ YAPILAR P1Y3L3Y3K8- S1Y3S3L3Y3K8 (bilig-sizlik) (B12-2)	18) ARAPÇA- FARŞÇA EKLİ YAPILAR A1T7A6M7-Y6 (adem-i) (B32-2)		

Yukarıdaki tabloda verdiğimiz düzenli ayrılan yapılar (ekler) için az sayıda istisnai örnek de karşımıza çıkmaktadır. Bu durum için şu sözcükler örnek olarak verilebilir: K1V3R3K5L3V3K7 körklüg (B33-2); M1A6N2T5A11 mende (B50-8); A4N2T4Y3N3 andın (B25-7).

Sözcükten düzenli ayrılan yapılar (ekler) dışında tüm nüsha boyunca düzensiz olarak ayrı yazılan yapılarla da karşılaşmaktayız. Türkçe sözcüklerde düzensiz olarak ayrı yazılan yapılar /-a-, -a, -e, -ı-, -ı, -i-, -i, -ğanıgl-, -lı, -sınd-, -sında, -sınm-, -tur, -vaş, -y/ olup ilgili örnekler şunlardır: A1N3-A12 an-a (B30-1); A2V3Y8-A12-L2R8 uy-a-l(a)r (B30-1); T2Y3L8-A11 til-e! (B35-4), (B42-1); A1Q9-Y6-L1Y3Q9 ak-ı-lık (B24-4), (B24-6), (B26-2), (B26-10); Y2A6Q10-Y6 yağ-ı (B15-1); K1Y3S2-Y6-A2Y3G5 kiş-i-niñ (B35-5); K1V3K5Y3N3-Y6 kökin-i (B35-6); Q2A6N2Y3Q6L8-Y6 kaz-ğanıgl-ı (B28-3); P1A7Q6Y3Q9-L1Y8 bakıg-lı (B9-9); A2V3L3V3Q8-S1Y3N3T12-Y6 uluğ-sınd-ı (B28-1); A1S3R8-A11-S1Y3N2T5A10 asr-a-sında (B30-5); A2V3L3V3Q9-S1Y3N2M5-A12 uluğ-sınm-a (B29-2); Q2V3Y3V3P4-T1V3R8 koyup-tur (B53-5); Q1A6R6-A12-P1A6S2 qar-a-vaş⁴² (B30-9); A2-Y6 a-y (B12-7), (B50-1).

Arapça-Farşça sözcüklerde düzensiz olarak ayrı yazılan yapılar /-a-, -a, -e-, -e, -ı-, -i, -şindin/ olup ilgili örnekler şunlardır: P1A6Q8-A12-S1Y4S8 beğ-a-sız (B20-

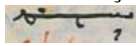

⁴² Sözcüğün Semerkand nüshasındaki yazımı Ayasofya nüshasının Uygur harfli yazımıyla benzerlik gösterir: (A69-4). Ayasofya nüshasının Arap harfli yazımı ise şu şekildedir: qaravaş (B30-9). Topkapı nüshasında sözcük qarabaş (C29-7) şeklinde yazılmıştır. Arat'ta (1992) Topkapı nüshası, C nüshası olarak adlandırılır.

7); A1Ş2K5A7R8-A12 aşkar-a (B18-6); Ç1V3M4L8-A12-N1Y8 cüml-e-ni (B8-5); K1Y3L9-A12 gil-e (B42-3); P1A6Q6Ş4-Y6-S1Y3A6T4Y3N3 bahş-i-şindin (B7-9); Q1A6L8-Y6 hal-i (B11-2), (B23-6).

3. Ayasofya Nüshasının Uygur ve Arap Harfli Kimi Yazım ve Ses Özellikleri

3.1. /h, ħ, ḥ, / Seslerinin Gösterimi ve Hemze'nin Yazımı

Ayasofya nüshasının eski Uygur harfli satırlarında belirli harflerden sonra iki harfi ayırıcı nitelikte bir diş kullanımı ya da kimi yerlerde *elif* harfinin üç dişli olarak verilmesi söz konusudur. Bu sebeple *elif* ile gösterilen /h, ħ, / seslerinin ve bu seslerden sonra gelen düz geniş ünlülerin tespiti konusunda yorum yapmak güçleşmektedir. Söz konusu seslerin söz içi biçimleri incelendiğinde de bir kesinlik olmadığı, kendilerinden hemen sonra gelen ünlülerin kimi zaman yazılıp kimi zaman yazılmadığı gözlemlenmiştir.

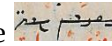
Fakat açıkça yazılan düz-dar ve yuvarlak ünlülerden önce gelen /h-, ħ-, /- seslerinin Semerkand nüshasında olduğu gibi daima tek dişli *elif* işareti ile verildiğini görmekteyiz. Aslında, böyle bir yazım biçimiyle düz-geniş ünlülü sözcüklerde de karşılaşmaktayız. /h, ħ, / seslerinin çift *elifle* verildiği ve ardından gelen düz-geniş ünlülerin açıkça yazıldığı 24 örnek bulunmaktadır. Örneğin, A1A6T5Y8-A11 *hedye* (B50-11) sözcüğünde /h-/ sesi çift dişli *elif* ile verilmiş ve bu harfin ardından gelen düz-geniş ünlü bir *elif* işareti ile gösterilmiştir. I2A6L3Y3M7 *halim* (B7-3) örneğinde de /ħ-/ sesi çift dişli *elif* ile verilmiş ve bu harfin ardından gelen düz-geniş ünlü yine bir *elif* işareti ile gösterilmiştir. I2A6L3Y3N4-Y6 *halini* (B28-4) örneğinde de aynı durum söz konusudur.

Bununla birlikte, /h, ħ, / seslerini karşılayan çift *elifli* biçimlerin ardından gelen düz-geniş ünlülerin açıkça yazılmadığı 38 örnek bulunmaktadır. Bu yazım biçimi için şu sözcükler verilebilir: I2S3R6A6T12 *ħ(a)sret* (B45-11); R1I3T10 *r(a)ħ(a)t* (B22-2); A1R6A6M7 (*ħ(a)ram*) (B44-7).

Başta /-/ sesinin tek dişli *elifle* verildiği ve ardından gelen düz-geniş ünlülerin yazılmadığı yalnızca 2 örnek bulunmaktadır: A2L3Y8 '(a)li' (B5-7); X1Y3P5 '(a)yb' (B24-4).

Sonuç olarak, aslında tüm nüsha boyunca /h, ħ, / seslerinin düz-geniş ünlülü sözcüklerde çift dişli *elif* ile yazılma eğiliminde olduğu kimi zaman /h, ħ, / seslerinden sonra gelen düz-geniş ünlülerin bir *elif* işareti ile gösterilirken kimi zaman gösterilmediği söylenebilir.

Söz başında /ħ-/ sesi düzenli olarak *kaf* işareti ile yazılmıştır. Q2L3Q9 *ħ(a)lk* (B4-6), (B28-8) ve Q2P3A6R8 *ħ(a)ber* (B32-2) sözcükleri dışında söz başı /ħ-/dan sonra gelen ünlüler düzenli olarak gösterilmiştir. Söz içinde ise /-ħ-/ sesi, çift dişli *elif* işareti ile yazılmış olan *baħil* sözcüğü dışında (P1A7A7Y3L9 (B24-2); P1A7A7Y4L8 (B25-4)) düzenli olarak *kaf* işareti ile gösterilmiş ve kendisinden hemen sonra gelen ünlüler düzenli olarak yazılmıştır.

Semerkand nüshasında olduğu gibi Ayasofya nüshasının eski Uygur harfli satırlarında da hemze ayrı bir işaretle gösterilmemiştir. Bu durum için şu örnekler verilebilir: Arapça *mü'min* sözcüğünün yazımı metinde M1V3M3Y3N3(-L1Y3Q8)

mümin(lık) (B28-9) olarak geçerken Arapça *du 'ā'* sözcüğünü T1V3Q9-A12 *du 'a* (B9-3) olarak görürüz.⁴³

3.2. Şeddeli Yapıların Yazımı

Ayasofya nüshasının Uygur harfli satırlarında şeddeli yapıların yazımında harfler tek harf ile veya çift harf ile verilmiştir:⁴⁴ Tek harf ile gösterim için şu örnekler verilebilir: M1V3Q6Y3R8 *mukir(r)* (B3-2); Ş1A6K6 *sek(k)* (B3-3). Çift harf ile gösterim için şu örnekler verilebilir: V1V3T4T4Y8 *vuddı* (B9-6); R2Y3Q6Q6A7T9 *rikkat* (B52-9).

3.3. /d/ > /ḍ/ ve /ḍ/ > /y/ Ses Değişimi

a) /d/ > /ḍ/ Ses Değişimi Örnekleri ve Harfler Tablosu:

Eski Türkçe /d/'li ve /ḍ/'li okuyuşa sahip sözcüklerin hepsi Ayasofya nüshasında (T4), (T5), (T6), (T7), (T10), (T15) harfleri ile gösterilmektedir.⁴⁵ Arap harfli satırlarda bu harflerin karşılığı olarak *te* [ت], *dal* [د] ya da noktasız *zel* [ذ] harflerini görmekteyiz. Bunun yanı sıra, Orhon ve Uygur Türkçesi dönemi /*id-*/ "göndermek" fiilinin son sesinin, nüshada Uygur (S3) harfi ile yazıldığı bir örnek bulunmaktadır: A2Y4S3M7-A13 *idma!* "gönderme!" (B15-2).⁴⁶ Uygur harfli bu sözcüğün hemen altındaki Arap harfli yazımda ise *ze* [ز] harfi ile A2Y8Z8M8A13 *izma!* (B15-2) sözcüğünü görmekteyiz.⁴⁷

/-d-, -d, -ḍ-, -ḍ/ sesleri için nüshada kullanılan eski Uygur harfli biçimler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

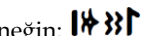
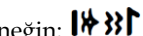
Sonda	Ortada	Başta
 T10	 T4 T5	-
 T15	 T6 S3	
		

⁴³ Nüshada, hemze içeren sözcükler arasında yalnızca B28-10'da geçen *mümin* M1V3^M3Y3N3 sözcüğünde hemzenin karşılığı olabilecek bir dış işaretini görmekteyiz. Fakat bu dış işareti, aşağıda değindiğimiz gibi yazıda görülen fazla *elif* harflerindedir.

⁴⁴ Nüshanın Arap harfli satırlarında ise şeddeli yapıların ifadesinde harfler şedde işareti ya da şeddesiz tek harf ile verilmiştir. Elbette, son durum Ayasofya nüshasında Arap harfli satırlarda kimi zaman sözcüklerin harekesiz olarak yazılmasının da bir sonucudur. Şeddesiz tek harf ile gösterim için şu örnekler verilebilir:

 mukir(r) (B3-2); *ş(e)k(k)* (B3-3). Şedde işareti ile gösterim için de *fütüvvet* (B8-4) sözcüğü örnek olarak verilebilir.

⁴⁵ AH'ta /ḍ/ sesini barındıran sözcüklerin tablosu için bk. Arat, 1992, s. 125.

⁴⁶ Orhon Türkçesi söz konusu olduğunda söz sonu seste ek kaynaklı herhangi bir değişiklik olmadığı sürece *id-* eyleminde *ḍ* runik harfini görürüz. Örneğin: *idm(t)ş* "göndermiş" (Tunyukuk 9'da üç kez). bk. Tekin, 1994, s. 4. Ayrıca *id-* için bk. Clauson, 1972, s. 37b.

⁴⁷ Semerkand nüshasında, /*id-*/ "göndermek" fiilinin son sesi /-t-, -ṭ-, -d-, -ḍ-/ seslerini karşılayan Uygur harfinin altında Arap [ذ] harfi ile yazılmıştır: *idma!* "gönderme!" (A28-3).

	T7	
--	----	--

/-d-, -d, -d-, -d/ sesleri için Arap harfli satırlarda kullanılan Arap harfleri de aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sonda	Ortada	Başta	Tek Başına
ت ا ر ز م ر ت	-		د د د د ت ت

b) / d / > /y/ Ses Değişimi Örnekleri ve Harfler Tablosu:

Orhon ve Uygur Türkçesi dönemi /-d/ sesinin /-y/ sesine değişimine örnek olarak *toy-* (< ET *tod-*) sözcüğü verilebilir: T1V3Y3M3A6S6 *toymas* “doymaz” (B26-7). Nüshada, hem /d/’li (ya da /d/’li ?) hem de /y/’li kullanımlar da karşımıza çıkmaktadır: K2A7T5Y3M7 *kedim* “giyim” (B18-3) ve K2A7Y8 *key!* “giy!” (B18-2).

/d/ sesinin /y/ sesine değiştiği durumlarda /-y-, -y/ seslerinin Uygur harfleri ile yazımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sonda	Ortada	Başta
و Y8	د Y3	-

Nüshanın Arap harfli satırlarında /d/ sesinin /y/ sesine değişimine örnek olarak *eylegen* (< ET *edlegen*) sözcüğü verilebilir: *eylegen* “eken” (B40-1). Nüshada, hem /d/’li (ya da /d/’li ?) hem de /y/’li kullanımlar da karşımıza çıkmaktadır: *kodup* “bırakıp” (B43-5) ve *koyup* “bırakıp” (B18-2).

/d/ sesinin /y/ sesine değiştiği durumlarda /-y-, -y/ seslerinin Arap harfleri ile yazımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sonda	Ortada	Başta	Tek Başına
ي	د ي ي		-

3.4. Nüshada Karşılaşılan Farklı Yazımlar

a) Uygur *lam* harfinin yazımında Semerkand nüshasında olduğu gibi satır altı çengel ile birlikte satır üstü hem dişli hem dişsiz örnekler vardır.⁴⁸ Aşağıdaki ilk iki sözcük satır üstü dişsiz *lam*, sonraki iki sözcük ise dişli *lam* örneğidir.

⁴⁸ Aslında satır üstünde yer alan bu diş Tezcan’ın da (1984, s. 125a.) belirttiği gibi Soğd yazısının *reş* harfi olup Uygur alfabesinde /l/ sesini karşılayacak bir harf oluşturulurken bu *reş* harfinin altına bir çengel eklenmiştir.

 Q1Y3L3V3R8 *kılor* (B3-2); I2A6L3Y3M7 *halim* (B7-3);
A2V3L3V3M6-T1Y3N3 *ölümdin* (B3- 4); A2V4L3V3Q9 *uluğ* (B4-1)

b) Nüshada /a/, /u/ ve /ü/ sesinin aynı harfle üst üste iki kez yazıldığı örnekler bulunmakta olup bu durumun fonetik özelliği yansıtmaktan yani ünlü uzunluğunu belirtmekten çok bir imla özelliği olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.⁴⁹ İlgili Uygur harfli sözcüklerin hemen altında yer alan Arap harfli yazımda da ünlü uzunluğuna işaret edecek herhangi bir hareke işareti, fazladan bir *elif* ya da *vav* harfinin bulunmadığını görmekteyiz. Ayasofya nüshasındaki çift ünlülü yazıma sahip sözcükler şunlardır: A2L3S3V3V7 *alsuu* (B9-9); A1Y3V3V7 *ayuu* (B32-7);
P2Y3L3S3V3V7 *bilsüü* (B9-11); Q1L3S3V3V7 *k(a)lsuu* (B9-1); Q1A6Y3V3V7
kayuu (B24-9); K2A6R3T5V3V7 *kertüü* (B39-4); K1Y3N2T4V3V7 *këndüü*⁵⁰
(B7-7); M1A6A11 *maa* (B31-1); M2V3V7 *muu* (B2-4), (B8-1); M1V3V7 *müü*
(B18-11), (B39-4); A2V3T4R3V3V7 *ötrüü* (B38-8); T1A6K5S3V3V7
tegsüü (B5-1); Y2A6S3R5V3V7 *yaşruu* (B18-6).

c) Nüshanın eski Uygur harfli satırlarında kimi harflerden sonra bir diş (*elif*) işareti kullanıldığı görülmüştür. Bunun sebebi belirli harfleri birbirinden ayırmak, imla özelliği, harf başlangıç çıkıntısı gibi değerlendirilebilir.⁵¹ Aşağıda yer alan yazım örneklerindeki diş karakterinin yerini gösterebilmek için sözcük kodlamada şapka [^] işareti kullanılmıştır.

 A1R3^T4M7-L2A6R3Y3N3 *erd(e)mlerin* (B7-11); P1S3^L3Y3G3
f(a)zlıñ (B5-10); A2V3^Q6V3Q6^L8-Y6 *oquğlı* (B6-6);
A2V3M3^Q6V5Ç5Y8 *umğuçı* (B22-3)

d) Ayasofya nüshasının eski Uygur harfli satırlarında yuvarlak ünlüyü okutan V3 biçimi yazılmasına rağmen ötre harekesinin de kullanıldığı görülmüştür. Ötre nin kullanılma sebebi V3 biçimini /r/ sesini okutan R5 biçiminden ayırmak olabilir. Nüshada, ötre nin kullanıldığı örnek sözcükler aşağıda gösterilmiştir:

 P1V6L3S3A6G5 *bulsañ* (B34-8); S1V6Q8 *suk* (B26-7); V2S6 *uz*
(B50-4)

e) Nüshada, /a-, -a-, e-, -e-, -è-, -ğ-, -k-/ seslerini karşılayan üç dişli *elif* biçimiyle (A4; A8) karşılaşılmıştır. Bu biçimi içeren kimi örnekler aşağıda verilmiştir:⁵²

⁴⁹ Semerkand nüshasında dört yerde böyle bir yazımla karşılaşırız. Bunlardan üçü fonetik uzunluk içeren sözcüklerdir: *uula* (A16-6); *uul* (A81-3); *yuulları* (A94-4). *üüze* (A34-3) yazımı ise uzunluktan ziyade imla özelliği gösterir. Fatih'in yarlığında da Arat (1939, s. 296) bu konuyla ilgili şu örnekleri verir: *karamanluu* (s. 98), *çekirliüü* (s. 151). Ayrıca, yarlıkta *karamanlu* (s. 149) yazımı da bulunmaktadır. Nüshalardaki çift ünlülü yazım biçimlerinin ünlü uzunluğunu yansıtmayı yansıtmadığı konusunda Tekin'den (1995) yararlanılmıştır.

⁵⁰ *kindü(ü)* olarak da okuyabileceğimiz sözcüğün Semerkand nüshası A12-2'de de ilk ünlüsünün *ye* harfi ile yazılmış biçimine rastlamaktayız: *kentü* için bk. Clouston, 1972, s. 728b.

⁵¹ Tezcan (1984, s. 124b.) bu yazım özelliği ile ilgili şu bilgiyi verir: "Bazı eski metinlerde ve kurziv yazıda kelime içinde gereksiz *elif*ler görülür. Bu durum Soğd yazımının etkisi olarak açıklanmaktadır."

⁵² Nüshada, belirttiğimiz seslerde karşımıza çıkan üç dişli *elif* biçimi elbette çalışmamızda "Nüshada Karşılaşılan Farklı Yazımlar" başlığı altında (c) maddesinde verdiğimiz özelliğin yansımaları da olabilir.

dışında /ḥ/ sesinden sonra gelen ünlüler açıkça yazılmıştır. Şeddeli yapılar tek harf ya da çift harf ile gösterilmiştir. Nüshada, /d/ > /ḍ/ ve /d/ > /y/ ses değişimini tanımlayan yazıma sahip örnek sözcükler bulunmaktadır. Nüshada karşılaşılan gerek Uygur gerekse de Arap harfli farklı yazımlar da alt başlıklar halinde makalemizde verilmiştir.

Bu yazıda *harf + sayı* kodlama sistemi ile yapmış olduğumuz paleografik inceleme, ölü dillere ait metinleri okumada sırasıyla geleneksel adımlar olarak kullanılan transliterasyon (harf çevirisi) ve transkripsiyon (çeviri yazı) yöntemlerinin de aslında temelini oluşturmaktadır. Metinde harflerin ses değerlerinin tespitini yapabilmek için öncelikle harflerin fiziksel görünümünün doğru bir biçimde ortaya konması gerekmektedir. Üzerinde çalıştığımız AH'nin Ayasofya nüshasında olduğu gibi, transliterasyon yönteminin metnin yazı sistemini tam olarak yansıtmamasının mümkün olmadığı durumlarda ilk aşama olarak kodlama sisteminin kullanılması kaçınılmazdır. Özellikle Semitik yazı sistemleri gibi harflerin sözcük içerisindeki konumuna göre biçimlerinde değişiklik görülen yazı sistemlerinde ya da bir sesi karşılamada farklı harf biçimlerinin kullanıldığı metinlerde öncelikle kodlama sistemi ile metnin kurulması transliterasyon ve transkripsiyon aşamaları için önemli bir adım olacaktır. Bu noktada her bir harf biçimine karşılık gelen bir kod kullanılması ile yazının resim (kâğıt harici elbette oyularak oluşturulmuş taş vb. üç boyutlu yazı ortamları da olabilir) düzeyinden üzerinde çeşitli analizlerin yapılabileceği dijital düzeye çıkarılması sağlanacaktır. Böylece, her bir harf biçiminin sözcük içerisinde hangi koşullarda, hangi konumda yer alabileceğinin tespiti ile çalışmada araştırılan hedef sesin karşılığı olabilecek harf biçimlerinin tespiti kolaylaşacaktır. Yine, paleografik açıdan bakıldığında kodlama sistemi ile harflerin biçim özelliklerinin uzun uzadıya tavsifine gerek kalmadığı gibi bu yöntemle çalışılmış olan eserler arasında karşılaştırma yapılırken de kodların kullanımı çalışmalara pratiklik kazandıracaktır.

Kaynakça

- Alî Şîr Nevâyî. (1996). *Nesâyimü'l-Maḥabbe Min Şemâiyimi'l-Fütüvve*, I, *Metin*. (haz. Kemal Eraslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Arat, R. R. (1939). Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı. *Türkiyat Mecmuası*, 6, 285-322.
- Arat, R. R. (1992). *Atebetü'l-Hakâyık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. 2. bs.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*. London: Oxford.
- Courteille, A. P. de (1882). *Mirâdj-nâmeh: Publié Pour la Première Fois D'après le Manuscrit Ouïgour de la Bibliothèque Nationale*. Paris.
- Deny, J. (1925). A Propos D'un Traité de Morale Turc en Écriture Ouïgoure. *Revue Du Monde Musulman*. LX, 189-234.
- Edîb Ahmed Yüknekî. *Atebetü'l-Hakâyık*. Ayasofya Nüshası, No 4757 (Nüshanın Süleymaniye kütüphanesinden edinilmiş olan PDF versiyonu).
- Edîb Ahmed Yüknekî (2019). *Atebetü'l-Hakâyık*. (haz. Serkan Çakmak). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Edîb Ahmed Yüknekî (2020). *Edîb Ahmed bin Mahmud-ı Yüknekî, Atebetü'l-Hakâyık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Goca, A. A. (2000). *Haydar Tilbe'nin Mahzenü'l-Esrâr Mesnevisi: Önsöz-Giriş-Metin ve Tercüme-Dizin*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE.

- Köprülü, M. F. (1934). *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Sertkaya, A. G. (1997). Şeyh-zâde Abdürrezzâk Bahşı Hayatı ve Eserleri. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE.
- Sertkaya, O. F. (1988). Abdürrezzak Bahşı. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 1, s. 297-298). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tekin, T. (1994). *Tunyukuk Yazıtı*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, 5. (yay. M. Ölmez). Ankara: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, 13. (yay. M. Ölmez). Ankara: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Tezcan, S. (1984). Uygur Alfabeti. *Türk Ansiklopedisi*, 33, 121-126.
- [Yazıksız], N. A. (1906). Un Texte Ouïgour du XII-ième Siècle. *Keleti Szemle*, VII, 257-279. (Dergi künyesinde yazar adı N. A. Balhassan-oglu olarak geçer.)
- [Yazıksız], N. A. (1918 (1334)). *Hibetü'l-Hakayık*, I-II. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- [Yazıksız], N. A. (1925). Uygur Yazısı ile Hibetü'l-Hakayık'ın Diğer bir Nüshası. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası*, 1, 227-233.
- Yusuf Has Hacib. (1942). *Kutadgu Biliğ, Tıpkıbasım, I, Viyana Nüshası*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yay., Alâeddin Kırıl Basımevi.